

СИРОТИ ЉУДИ.

— Приповијетка —

Написао Широ Калик.

Бјеше то жалосна али достојанствена биједа, биједа тако тужна, да мора човјеку срце да се стегне. Па ипак није јако упадала у очи, те да вас натјера да се латите новчаника, извадите коју пару и притекнете невољи у помоћ. Стан, који се састојао из собе и кујне у дну пространог дворишта у једној од кућа Савамалске улице, бјеше мрачан, да вам се кожа најежи, чим у њ ступите. Ту се бјеше стрпала породица Пере Јовановића он, жена и троје дјеце, посљедње тек одвојено од сисе. Али невоља не бијаше успјела да збрише траг урођене чистоте. Одијело на дјецу бјеше поцијепано али врло чисто; изблиједјела и искрпљена хаљина мајке не изгледаше онако запштена, као што се то види код осталих сиромаша, који у њој изгледају још већма изнурени и јадни те изазивају милосрђе код добрих људи. Па ипак сам Бог зна колико су трпјели ти биједници, како су се борили очајничком енергијом, не би ли изашли на крај кукавном зарадом очевом и тешким радом мајчиним — а већ знамо, како су плаћене оне што шију војничке хаљине.

Изјутра рано отац би навукао свој искрпљени капут, на-такао стару шубару, узео у руку комад црна хљеба, кад би га било, па отишао у фабрику духана, гдје би остао до у вече. Било му је од прилике четрдесет година, висок, плећат поцрњелог али интеллигентног лица. Радио је ревнсно и није се тужио, на лицу енергичних црта могла се примјетити само туга. Ђуташе увијек, никад му нијеси могао видјети осмјејка на лицу, као човјеку који се предао судбини; враћао би се кући одмах чим би довршио посао, никада није примао понуде својих другова да сврати на чашу ракије код »Златног топа«

или на које друго мјесто, већ би дошавши кући сио одмах до жене, која би шила до позне ноћи; појео би, држећи Миланче на кољену, свој пасуљ зими, боранију љети, па би легао у кревет.

Један од његових другова, пека усијана глава, настојаше да га увуче у социјалисте, други му опет улијеваше у главу њека републиканска начела, али он одбијаше и једног и другог, јер помишљаше на своју дјецу, о којој, у случају какве његове несреће, не би имао ко да се брине. Још би му и то требало, да га стане петљати полиција! У осталом он није ни био подесан за такве ствари и није био никакав пријатељ социјалиста. Поштен Србин, волио је свој народ и отаџбину и поред све своје биједи често размишљао о судбини српскога народа. Добре и благе ђуди, предан неумитној својој судбини, мишљаше он, да тако ваљда мора да буде и да треба човјек да се бори на свијету за свој насупин хљеб. У осталом, зар он није имао поред себе примјер вјечите и храбре ресигнације?

И посматраше с неизмијерном тугом блиједо, онало, мршаво лице своје жене, која се увијек осмјехиваше осмијехом жене на умору, која се труђаше непрестано и никада не тужаше. И кад би се сјетио оног дана, кад ју је први пут видио и заљубио се у њу, кад би се сјетио онако свјеже, здраве, веселе у њеној лијепој, шареној, љетној хаљини, потекле би му сузе, и он их не би задржавао већ би их пустио да теку низ његово поцрњело сурово лице. То бјеше једини знак бола, који се могаше примјетити на том сиромашном али храбром човјеку.

Неки пут би га жена посматрала, погађајући какве му се мисли врзају по глави, па би му се осмјехнула својим вјечитим меланхоличним осмијехом, оставила би часком на страну рад, да му ушије дугме на капуту, закрпи панталоне, па би тад опет прегла на свој неблагодарни посао, замоливши га прије тога благо, да умири Миланче, који се баш тог часа разбудило и почео да плаче.

А кад би изјутра пољубио редом дјецу и жену, и отишао на посао, она би часком оставила рад, умила и обукла дјецу, раздијелила сваком по комад хљеба, заложила се и сама, почистила и спремила на брзу руку собу, и онда наставила рад, уморна, изнурена, згурена, да је мука било погледати.

У
Н
И
В
Е
Р
С
К
А
Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

И док је машина радила, скоро без престанка, радиле су и њене мисли. Она се преношаше мислима у прошлост, у доба када бјеше још дијете, кад је живјела код својих родитеља, занатлија такођер, с браћом и сестрама, који су сви зарађивали, те се у кући не осјећаше оскудица. А и она тада привријеђиваше и својим уштедама куповаше себи хаљине, наките и остале потребе. Још у младим годинама бјеше се заљубила у Пера, он је запреси у родитеља, доцније се узму, и ако је он био прилично старији од ње.

Задубена у тим мислима и слатким успоменама, које се тако јако копаху са садашњошћу, она не престајаше окретати ногама машину, и рад све више и више примицаше се крају.

Из тих успомена прекидала би је по неки пут дјетиња свађа и вика. Онда би им она викнула: — мир, дјецо, па би опет наставила свој рад и пренијела се у прошлост сјећајући се како је свог Пера први пут угледала на »Занатлијском балу« у новом одијелу. Чим ју је спазио, одмах је њој пришао, ангажовао је за кадрил, разговарао доцније с њеним оцем, братом и био са свима љубазан тако, да су га сви завољели. Послије тог дана виђали су се и на другим забавама, недјељом на пиву код »Такова«, у народном орфеуму и т. д. Најприје је почео добацивати о женидби, док на посљетку не открије најприје њој, па послије с њеним пристанком и оцу, његову намјеру. На мало дана послије тога био је прстен. Она је затим спремила свој мали мираз, намјештај за собу, посуђе за кухињу, и вјенчање се обави на јутрењу, сасвим скромно. Ох, како су били тад весели! Како им изгледаше лијеп, пријатан њин мали стан! Како ли се она осјећаше срећна идући под руку са својим милим Пером. Тако проведоше они сретно пуних седам година; најприје дође на свијет Душан, па Ружица, а кад бјеше трудна с Миланом, Петар се разболе од тифуса. Та болест баци у невољу ову сироту породицу. Родитељи јој бјеху умрли, браћа и сестре разишли се које куда, а она оста сама с болесним мужем, са двоје дјеце а још поред тога и трудна.

То бјеху тешка времена! Болест је трајала шест мјесеци, али она не допусти да муж оде у болницу на лијечење, већ зваше љекаре кући и потроши сву уштеду од седам година.

Дође ред на мираз па на адиђаре, док најпослије не продаше добар дио намјештаја и селећи се од стана до стана допријеше до овог буцака.

Порођај је био услијед претрпљеног јада и страпаца врло тежак. Онако слаба би принуђена да доји дијете, јер средстава није имала да га даде на дојкињу. То јој на посљетку сасвим поремети здравље. Прије три мјесеца поче пљувати крв. Али је крила од мужа, да се не би пренао. Он бјеше услијед болести изгубио своје старо мјесто, и сада се морао примити једног мањег, гдје је зарађивао толико да може платити кирију, набавити дрва и нахранити пројом и пасуљом своју породицу. Она се онда обрати у град управи за израду војничког одијела, добије рада и поче шити код куће. Али јој то шкођаше толико здрављу, да осјећаше како је боле све кости.

Од неког времена рад јој није ишао од руке, те ^{услијед} тога и зарада је бивала све слабија. Морала је сваки час прекидати посао услијед бола, који је осјећала на лијевој страни. Да се одмори, узела би на кољена Милана и Ружу, љуљушкала би их, а поток суза тецијаше јој на плаву и кудраву дјечију косу. Затим би их спустила на земљу, препоручила им да буду добра, па би наставила рад.

Душан, најстарији, врло бистро дијете, стао би до мајке гледајући је како ради и прекидајући ћутање сваки час каквим питањем. Тако је он волио своју јадну, бону и добру мајку! Његово дјетиње срце стезаше се од бола гледајући је блиједу, згурену, скоро остарјелу, гдје с муком једе и тешко и мало говори, гдје му се осмјехује и глади својом мршавом руком његову кудраву плаву косу. Колико ли је мисли прелазило тада преко његове дјетиње главе, колико ли је чудних планова правио он! Како је жалио што није већи, да може да ради и одмијени мајку у раду, и да је не види више нагнуту над машином у њеној танкој, изблијеђелој и закрпљеној хаљини!

Има нешто што дјеца појме, а то је биједа, тако је и Душан појмио биједни положај својих родијеља, али није очајавао у својој безазлености и својој дјетињој вјери.

— Видјећеш ти, мамо, кад ја будем већи, како ћу радити. Имаћеш ти онда свега у изобиљу; лијепо одијело, дебео јорган на кревету, јаку обућу, доносићу кући кромпира, проје, хљеба!

*
мама једна

Милан ће добити слаткиша, Ружа лутку велику, лијепу као ону што има кћи нашег газде, а ти ћеш јој направити одијело од црвеног цица.

— Не, од плавог — прекиде га Ружица занесена тим описом — и лијеп шепир на глави.

Душан климну главом и настави озбиљно, потпуно убијеђен у истинитост тих ријечи. Мати му се осмјехиваше и не одговараше. Пољубила би га у чело и наставила рад. Да ли је она инстинктивно осјећала, да не ће дочекати, да га види велика? Ах, какве ли је она планове кројила о будућности свога милог Душка! Надаше се, да ће га видјети велика, јака, паметна занатлију као што му је и отац, али само занатлију од веће будућности, јер боље образована.

Кад би га слушала тако говорити, загушиле би је сузе, али их не би пустила да теку! На што жалостити ту малу усхићену душу? Па се онда сагибаше, још већма нагибаше над своју машину, уста јој бјеху грка, очи ватрене, а цијело тијело ужасно изнурено од грознице.

Од прије неколико дана, поред све своје стјоричне куражи, осјећаше да не може више; рад јој биваше све тежи и тежи, па с тога је мало и зарађивала. Није ништа говорила, јер је видјела да јој је муж забринут, напротив гледала је да се покаже весела и мирна, али њено блиједо и изнурено лице откриваше одвећ јасно њене болове, који биваху из дана у дан све јачи, и опадање њене физичке снаге.

Тог дана Пера позове к себи сина и рече му:

— Душане, припази на мајку, чини ми се да јој није добро.

Па отиде на рад жалоснији, снужденији и погнутији но обично. Кад муж отиде, она као и сваког другог дана устаде са машине, обуче дјецу, али осјећаше, да су јој сва уда изломљена, а свуда по тијелу таке болове, да је бољело и кад би руку дигла.

Кад обуче дјецу, Ружица рече:

— Мамо, гладна сам... дај нам доручак.

Шваља, која у том тренутку навлачаше ципелице Милану, управи се одмах блиједа као мртвац, на лицу јој се показа тешка туга, јер збиља дјеца бјеху гладна, пошто јуче нијесу

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ништа јела осим мало проје. Она се окрену старијем па ће рећи:

— Душко, иди пекару што је на Ђошку и замоли га, да ти даде на вересију један хљебац, па ћемо му сутра платити.

— Идем и ја с њим — викну Ружица. Дјеца извиђаше трчећи. Мати узе Милана у наручје и чекаше. Осјећаше се врло изнурена и забринута. Ако пекар даде хљебац на вересију, не ће ни данас умријети од глади, она ће се малко одморити, с одмором ће јој се бол умањити и снага повратити, те ће моћи лакше прионуту на рад.

Мало за тим вратише се дјеца; Ружица избуљила очи а Душан нахмурен.

— Мамо, пекар не ће да даде на вересију, викну дијете — зао је, каже да му већ дугујеш два, а вели да му прије платиш дуг, па ће дати.

— Дијете моје, онда ваља да се малко стрпите — рече она благо, али гласом који дрхташе од узбуђења.

Поглади по лицу Ружицу, спусти Милана на земљу, гурну му у руке неку стару ципелу и једног војника од олова без главе, да се тиме забави и да буде миран, па сједе за машину.

Није више осјећала оне јаке болове у грудима и у леђима, што јој нијесу дали тренути ока цијеле ноћи. Нека необична снага и воља за рад окријени је, и малко јој се обоји лице руменилом. Материнска љубав учини да јој ослабљело срце сада јаче куца но прије.

Цијелог тог дана радила је непрекидно, грозничавом вољом, нити је што видјела нити је што чула нити се макла са столице или главе дигла са машине, јер се бојала да не ће моћи наставити рад, ако га једном прекине. Сваког тренутка појављала јој се на усне крвава пљувачка, у гркљану осјећаше неки топао крклај, ноге јој се кочаху, али их она стресаше да се откраве, те се машина окреташе непрестанце. По неки пут Милан и Ружица вриснули би у плач, котрљајући се по патосу и чупајући једно другом косу, али мати ни да мрдне, као да их није ни чула; нијема, хладна, изнурена окреташе машину брзо, живо, грозничаво, а Душко стајаше до ње посматрајући је ћутке, избуљеним очима, и тај његов необично тужни дјетињи поглед бјеше за сироту мајку прави јад. Од часа на час

шануо би јој полако: Мамо! — као да хоће да је задржи, да јој прекине рад и патјера да се одмори, јер га преплашило било њено страшно лице, блиједе усне, избуљене очи без израза.

Дан се примицаше крају; сунце на заласку поздрављаше својим посљедњим зрацима ниску собицу и играше се косом шваље; а она ослабила, изнурена не дизаше главе с рада. Изгледаше као да јој се цијела животна снага скупила у руке; израђено комађе падаше редом на патос и рада преостајаше све мање и мање. Душко, ког спонаде нека дјетиња страва, бјеше се згурнио до мајке и ћуташе; Милан, пошто се сит наплакао, спаваше мирно на патосу застртом неким поцијепаним шалом; Ружа сједећи до њега прављаше неку лутку од крпа, понављајући сваки час испод гласа као неки одјек:

— Мамо, гладна сам.

Машина се поче окретати слабије, као да се и она уморила. Пред очима шваљиним застре се дебела магла и она спусти за час главу на груди.

Душко испружи врат да загледа мајци у лице, и видећи је непомичну, приђе сестри на прстима и рече јој:

— Ћути, Ружо, мати спава.

Али мати чу, стресе се, подигне очи и рече:

— Не спавам, дијете, стрпи се, још мало, па ћете добити хљеба.

И наглим покретом поче на ново окретати машину, која шкринаше као да и она јадује. Рука се шваљина поче грчити, глава јој падаше на груди, пред очима играху јој чудновате слике, и она се опет сјети свог старог доба, сјети се своје мајке, дугих зимњих вечери, у којима би мати скупила око себе сву дјецу и причала им разне приче о добрим вилама, рђавим вилењацима, о гоњеним краљевићима и о сиротицама које су постале краљице. Ох, Боже, мили Боже, кад би нешто нека добра вила дошла и донијела чанак млијека и комад хљеба њеној гладној дјечици, која од јутрос још ништа нијесу окусила.

Зар су дакле виле тако эле, да не чују плач сироте нејачи?!

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У њеној глави мијењаше се сан и јава, бјеше читав вр-
тлог несређених мисли, док међутим дисање јој биваше све
слабије, снага је све већма издаваше, срце јој све јаче лупаше,
и она осјећаше нагле промјене од јаке хладноће до вреле
топлоте.

Од једаред се машина устави. Мати устаде с муком,
скупн санивено одијело, веже га и преда Душку.

— На, Душко, иди брже у град, предај ово управнику
војне одјеће, а он ће ти дати новац. Сврати тада код пекара,
узми хљебац и врати се кући. Пази да ти што путем не
испадне и чувај се кола.

— Не бој се, мајко, — рече дијете весело. Примајући
завежљај из мајчиних руку, додирне јој их се.

— Јаох, мајко, како си хладна! Шта ти је?

— Није ми ништа, дијете моје, руке су ми малко назебле
од рада, угријаћу их. Иди, иди само брже.

— Одмах ћу да се вратим. Дођи са мном, Ружице.

И он узе за руку сестрицу и пође вратима. Мати их по-
зва натраг, намјести једном огрлицу од капута, другој махраму
на глави, па их пољуби засузјелим очима и прошапн неке
ријечи, који они нијесу разумјели. Дјеца изађоше весела, за-
боравивши на све својом урођеном дјетињом безбрижношћу,
и мислећи само о добром свјежем хљебу, који ће им тако
пријати послије читавог дана гладовања. Кад изиђоше, она
приђе трећем дјетету, подиже га с муком, метну на кревет,
али се и она стропошта над њим, изненада, нагло.....

Читав млаз вруће, црвене крви покуља јој из блиједих
усана и распе се по одијелу, по чаршавима, попрекавши чак и
плаву косу дјетета, које непрестано спаваше.

.....

*На три Јерарха 1903.
у Београду.*

.....

IZ HISTORIJE RUSKIH DRUŠTVENIH STRUJA U XIX. VIJEKU.*)

(Slavjanofilstvo i zapadnjaštvo; nacionalizam i novo-marksizam).

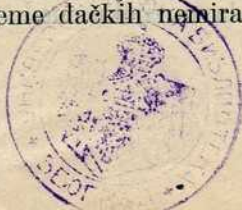
Novovjeka svjecka centralizacija približila je istok i zapad. To približenje dovelo je do mnogih trzavica u životu pojedinih naroda; život njihov različan od života zapada počeo se mijenjati, puls života brže biti. Tehnički napredak, kapitalističko uređenje društva, mnoge nove strane života pojavile se pred očima istočnog čovjeka. Duše njihove, osjećajući polagano prodiranje novih načina života, bile su prisiljene, da svoju reknu na usta prvih mislilaca. Besvjesno primaće svega bilo bi znakom duševne slabosti i mrtvila, a njena aktivnost u određivanju stanovišta, koje treba zauzeti prema zapadu, znakom duševne bujnosti. Pitanje o tom stanovištu prema društvenom uređenju zapada, prema gospodarskom kapitalističkom društvu moralo je biti predmetom velikih misaonih smjerova; valjalo je riješiti pitanje: moraju li istočni narodi Evrope proći sve stadije razvika, koje je preživio zapad, ili se mogu crni stupnjevi preskočiti i odmah do sjajne budućnosti doći. To se pitanje riješavalo na razne načine. I mislimo, da je od veoma velike važnosti upoznati se u tom pogledu s ruskim društvenim životom, kada znamo, da je jedno kolo srpske omladine, riješavajući ovo pitanje (Svetozar Marković i drugovi) sa srpske strane, bilo odgojeno ruskim idejama.

I.

Naznačićemo u kratkim potezima, u čemu se najviše razlikuju slavjanofili i zapadnjaci u Rusiji.

Zapadnjaci su bili štovatelji zapadno-evropske civilizacije, koja je počela djelovati na Rusiju uvadanjem reforama za vlade

*) Sadržaj ovoga članka bio je predmet predavanja prof. N. Karjejeva (u Pragu), otpuštenog radi svoje slobodoumnosti sa petrogradskog sveučilišta za vrijeme dačkih nemira.

Petra Velikog; Čadajev, jedan najradikalniji zastupnik ovoga smjera, skoro je žalio, što su Rusi primili hrišćansku religiju iz Vizanta, a ne baš iz Rima. Naprotiv su slavjanofili u tom pramañu hrišćanstva baš iz Vizanta a ne iz Rima, vidjeli prednost Rusije, a reformama Petra Velikog držahu, da su se udajili od pravilnoga toka historijskog razvitka. I jedni i drugi bili su vatreno odani interesima ruskoga naroda, ali su ih različito shvatali, i odatle ñihovi beskonačni sporovi o tom, kojim putem mora Rusija da ide, da li po onom, na koji ju je naveo Petar Veliki, ili po onom, koji je uslijed Petrovih reforama napustila.

„Mi smo — pisao je zapadñak Gercen prilikom smrti Konstantina Aksakova — mi smo ljubili *jedno*, ali *nejednako*. U nas i kod ñih (t. j. u zapadñaka i slavjanofila) zakotvio se još od mladih godina neki silni, nesvijesni, fiziološki, strastveni osjećaj, koji su oni smatrali *uspomenom*, a mi *proročanstvom*, osjećaj bezgranične, cijelim bićem ovladale ljubavi prema ruskomu narodu, prema ruskome biću, prema ruskome mišleñu. A mi smo, kao Jovan ili kao dvoglavi orao, gledali na razne strane, dok je *jedno srce bilo!* Oni su svu ljubav, svu ñežnost prenijeli na ugnećenu majku. U nas je ova sveza oslabila. Mi smo pod vodstvom francuske guvernante kasno poznali, da ona nije naša majka, nego *izgnana selakiña*, a i to tek po sličnosti crta. Veoma smo je zavoleli, ali ñen život bijaše odveć tijesan, uzak; znali smo, da nema svijetlih uspomena, da se pod ñenim sreem kreće zarodak — naš mali brat, kome ćemo mi bez odmjene ustupiti prvorodenstvo“.

Ovim slovima znamenitoga ruskoga kniževnika izvrsno je iznesena jedna temeljna crta razlike između slavjanofila i zapadñaka, sadržana pak ne toliko u protivnosti dviju historijskih kultura, kao u protivnosti dvaju različitih raspoloženja ili još bolje rećeno — dviju raznih vjera. Slavjanofile oživljavala je ideja, da je već *u prošlosti* ruskome narodu dano sve, što ima biti osnovom i temeljem svega ñegovog duševnoga bića, dok su zapadñaci polagali sve svoje nade *u budućnost*, koja ima da donese sve ono, što narodu treba, da bi mogao egzistovati tako, kako je luckoga stvora dostojno. To je ta ista protiva, koju opažamo u davnovijeku među vjerom cijeloga poganskoga svi-

jeta — naime, da je zlatno doba već minulo — i hrišćanskim nadama prvih stoleća naše ere — naime, da nas istom na zemli očekiva kraljevstvo božije. U doba reformacije to je ta protiva s jedne strane između ortodoksnoga protestantizma, koji bijaše sebi istakao za cilj, da povrati crkvi život i uređenje iz vremena apostolskoga, a s druge strane jeretičnog sektarstva, koje propovijedaše nova vremena i nova bogojavljenja. Na početku i u mnogo bližem nam vremenu — u početku XIX. vijeka, kada je društvom ovladalo razočaranje neispućenem onoga, što je obećavala velika francuska revolucija — pojavise se u literaturi oba ova smjera: jedan romantizam, pozivajući čovječanstvo da se vrati u srednje vijekove, drugi utopistički socijalizam, koji je crtao krasnu sliku bolje budućnosti, s isto onako suprotnim nazorima na svijet, kao slavjanofili i zapadnjaci: ono, što je kod jednih igralo ulogu uspomena, imalo je kod drugih karakter proročanstva, a jesu li prema tome oči jednih bile obraćene natrag, to su drugi gledali naprijed. „Slavjanofili — nastavljajući u alegoriji Gercenovoj — zadovoljavali su se ljubavlju prema majci, kojoj su htjeli da povrate njenu mladost i krasotu, silu i slobodu, a zapadnjaci više voleše mladega brata, kojega su istom očekivali od svoje majke, a kome su konačno bili gotovi ustupiti prvorodenstvo, samo ako bude jak i sretan“.

Mi ovdje ne upoređujemo slavjanofile i zapadnjake s romantičarima i utopistima po raspoloženjima, jasnim iz njihovih nazora, nego ih direktno uvodimo u genetičku vezu: slavjanofile sa romantičarima, zapadnjake s utopistima. Oba idejna smjera ruskoga života srednjih godina 19. stoleća razvijala su se zaista pod silnim uplivom zapadno-evropskih kulturnih struja toga vremena. Na zapadnjacima se opaža najviše misao vodilja Francuske iz 30. i 40. godina, a najviše ono, što je u toj misli bilo najnovije i najživlje: njena progresivna tendencija; k tome je još nadošao hegelijanizam iz Nemačke u njegovom „lijevom“ smislu. Kod slavjanofila bilo je drugačije. Nima je bila tuda ona misao vodilja, koja je tražila nove osnove života, zato su priljubili onu nauku, koja je stare tradicije negovala. Proti slobodnome hegelijanizmu postavise Šelinga t. j. proti individualističkom racionalizmu mistički tradicionalizam, proti proročanstvu budućnosti uspomena prošlosti. S druge strane bijaše u

isto doba pažna zapadnaka obraćena na savremene događaje života za granicama — na političku i socijalnu borbu, koja se odigravala u Francuskoj — a interes slavjanofila kretao se u sveri pitańa narodnoga i kulturnoga preporoda, koji se već dovršivao kod zapadnih, a djelomice i južnih Slavena. Poznato je, da je ovaj preporodaj nastojao, da sebe sama historijski osigura i teoretski obrazloži; a stanovište, s koga su praoci slavenskog preporoda to učinili, nije se nikako moglo podudariti s onim, s koga su drugi u isto doba propovijedali političku i socijalnu reformu. Nije to bila ideja „prirodnoga prava“ s њenim pokretom unaprijed, pa ma se pri tom moralo uništiti sve, što je stvoreno historijom, naprotiv to je bila ideja „historijskoga prava“, ideja u osnovi svojoj konservativna, najviše cijeneći i uvažavajući historijske uvjete života. Svaki misaoni pokret, proizlazio on iz ma kako plemenitih pobuda, uvijek je spojen s idealizacijom budućnosti; to je tako bilo i kod praotaca slavenskoga preporoda, ali još oštija bila je u њihovim nazorima idealizacija prošlosti, u čemu se zreali utjecaj nĕmačkoga romantizma. Veli li Gercen, da je ruske zapadnake odgojila francuska guvernanta, s istim pravom mogao je reći, da je slavjanofilima bila bon (bonne) — Nĕmicea, pošto su čitavu svoju filosofiju erpli iz Nĕmačke t. j. direktno od Šelinga ili indirektno od nĕmačkih romantičara, koji su na slavenske preporoditele uplivali.

Postaviv proti francuskome utjecaju na zapadnake nĕmački upliv na slavjanofile, ne mislimo tim ovdje postaviti nasuprot i dva narodna različita duha. Izabiramo samo dva nazora na svijet, koji jednako mogu egzistovati kod raznih naroda u raznim vremenima tj. na različitim stupńima kulturnoga i socijalnog razvića, i u jedno te isto vrijeme u jednoga te istog naroda u različitim filosofskim i političkim taborima. I u Francuskoj bili su kniževnici po svojim sveopćim težńama slični nĕmačkim romantičarima i ruskim slavjanofilima, kao što su se i u Nĕmačkoj konačno razvile i raširile ideje analogne principima francuskoga političkog i socijalnog mišleńa s њihovim refleksijama u ruskom zapadnaštvu. Mislim, da nije potrebno ni obrazovanim Srbima mnogo u svojoj pameti tražiti dvije slične struje u historiji srpskoga mišleńa

XIX. st., sjetimo li se samo Sv. Markovića i njegova vremena. U opće, da tako rečemo, to je protiva tradicionalizma i progresivizma.

U osnovi svojoj onaj smjer ruskoga mišleña, koji je dobio naziv slavjanofilstva, mnogo je stariji nego zapadnaštvo. Ono tj. slavjanofilstvo pojavljuje nam se samo kao jedan momenat veoma stare i duboke pojave, koja je nastala još u vremenu, kada se Rusija po prvi put sukobila sa zapadom, a koja se u ovoj ili onoj formi neprestano javlja u životu ruskoga društva. Ovu pojavu mogli bismo nazvati nacionalnom opozicijom određenog dijela društva proti kulturnim pozajmicama, u ime očuvanja samostalne kulturne fiziognomije ruskoga naroda. Posljedica toga, što su Rusi primili hrišćansku vjeru iz Vizanta u isto doba, kada je već bilo dovršeno razdijeleñe crkve u dva neprijateljska tabora, bila je, da se Rusija otudila od evropskog zapada, što je trajalo sve do reformama Petra Velikog. U ovom otudeñu odgojen ruski narod izradio je u sebi silne nacionalističke tradicije, koje su uvijek glasno oglašavale svoju egzistenciju, kad god su pojedine osobe ili neke društvene skupine podlegle ma u čem bilo duševnom uplivu zapada. Još 150 godina prije Petra Velikog bila je formulovana ideja Moskve kao „trećega Rima“, i od tog doba njena tradicija nije uništena. U osnovi svojoj ta je ideja čisto nacionalistička, analogna židovskoj prestavi o „izabranom narodu“, grčkom helenskom ponosu nad varvarima ili u novije doba riječima Fichte-a: da su Nijemci jedino sposobni valjano shvatiti i oživotvoriti više principe luekoga bića. Slavjanofili su pokušali, da rašire ovu potpuno nacionalnu ideju, u osnovi svojoj skoro rusofilsku, ali im taj pokus ne ispade za rukom. Pod uplivom ideja slavenskih preporoditelja, s kojim su se u osnovnim tačkama svoga romantičnoga pogleda na svijet slagali, prenijeli su svoje simpatije sa ruskoga naroda na čitav slavenski svijet, kao na jednu duševnu cjelinu, kojoj mora pripasti budućnost historije; za tim su pod uplivom njemačkih historijsko-filosofskih nazora o poslanstvu pojedinih naroda u razvitku čitavoga čovječanstva glasali, da će ova slavenska budućnost imati velik značaj i sa stanovišta svesvjekoga. Slavjanofilstvo pak ne uzdrža se na visini takovoga pojimaña, te kasniji zastupnici ovoga smjera odrekose se svesvjekoga sta-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

novišta, dapače i sveslavenskih simpatija, radi materijalne pobjede čistog nacionalnog rusofilstva. U ostalom drugačije nije ni moglo biti! Čim se postavimo na svesvjedko stanovište, moramo priznati ne samo neizbježnost nego i prospješnost kulturnoga djelovanja naroda međusobno, utjecaj jednoga naroda na drugi, primaće i zaduživanje znanjem i životnim iskustvom, a tim se iz temelja obara svaki nacionalizam, kome radi svojega spaseća preostaje samo jedno: odreći se svih humanističkih snova, te nastojati urediti svoj život na pukom principu očuvanja samobitnosti dotičnoga naroda.

Do takovog zaključka došao je u ruskoj literaturi K. N. Leontjev, zabaciv svu staru slavjanofilsku ideologiju s njenim svesvjedko-historijskim sañareñem. Na drugoj strani stvoriše slavjanofili čisto umjetničku predstavu o slavenskom svijetu, davši joj na koncu čisto rusko naličje. Već samo to, da su identifikovali slavenstvo s pravoslavljem pokazuje, u kome se smjeru razvijala njihova misao. Oni stvoriše dogmatiku slavenskog svijeta svoje vrste, i samo ono bilo je u njih slavensko, na što je pristajalo to mjerilo.

Najgore i najteže je bilo uvrstiti u tu slavjanofilsku shemu polsku narodnost, i Polaci su bili u njihovim očima izdajice Slavenstva. Naročite simpatije prema Česima opirale su se o nazor, da je husitizam povratak k pravoslavlju.

Ovo mjerilo bilo je u stvari stvoreno ruskim ljudima, u ruskom duhu, prema ruskim interesima ovako i onako shvaćenim, te kad se pokazalo, da savremeno reelno Slavenstvo ne odgovara ideološkoj predstavi o nemu, simpatije k Slavenima počеше malo po malo iščezavati iz slavjanofilskih pogleda na svijet i ponenaglo pretvarati se u očiti narodni egoizam s glasovitom formulom „Rusija za Ruse“.

A sad se povratimo riječima Gercenovim, koje smo uzeli za ishodište svojega nazora o uzajamnom odnošaju zapadnaštva i slavjanofilstva. I ako su jedni bili ljudi, koji su se s ljubavlju sjećali prošlosti, a drugi — ljudi budućnosti, čiji su proroci htjeli biti, kod jednih i drugih bila je jedna ljubav i jedno srce: ljubav k realnome narodu, živim ljudima, koji tvore onu kolektivnu cjelinu, čije su radosti i boli bile uzrokom, da je jednako bilo sree kako slavjanofila, tako i zapadnačaka. Jednako lubeći ruski

narod, oni su različito shvatali, što mu treba za njegovo dobro i razvitak, a ako su se nekada u nekim prilikama slagali, razilazili su se u stazama, kojim bi narod došao do zelenoga staña. Glavno je bilo to, da su pripadajući bolarskoj (plemićskoj) klasi, koja je vladala nad potčinjenim selacima, i slavjanofili i zapadnjaci bili jednako neprijatelji onoga sramotnoga ropstva, u kome su živjele narodne mase u Rusiji do 19. februara 1861. I jedni i drugi željeli su, da se seljaci oslobode, da se među njima raširi naobrazba, da se poboljša uprava, sudstvo i finansijske prilike, što sve ima tako velik upliv na život narodnih masa. Za ondašnjih okolnosti bilo im je teško, a skoro i nemoguće ne samo oživotvoriti kulturnim radom svoje težnje, nego ih i izgovarati, jer i jedni i drugi bijahu kod vlasti u crne kúnige zapisani. Na prvi pogled izgledalo je, da nazori slavjanofila potpuno odgovaraju oficijalnoj formuli „pravoslavlja, samovlade i narodnosti“; a u stvari mišleñe slavjanofila o vjerskom, političkom i socijalnom uredeñu ruskoga života, tako se razilazilo od opšte obveznih oficijalnih zahtjeva ruskoga erkvenoga života, državnog ustrojstva i narodnoga staña, da je slavjanofilstvo na koncu četrdesetih godina bilo proglašeno administrativnim putem. Promatrajući na ovaj način rad prvih slavjanofila, s obzirom na socijalnu i političku okolinu, vidimo, da nijesu nikako bili zaštitnici nekih određenih klasnih interesa ili postojećeg režima: ali u oba smjera zaplivaše epigoni slavjanofilstva, udarivši cestom uskoga konservatizma ili bolje reći oportunitizma, koji nije nikako bio izazvan kulturnim tradicionalizmom slavjanofilskoga učeña. Praoci slavjanofilstva, stojeći na strani kulturne samostalnosti ruskoga naroda, nijesu u opće bili fanatični konservativci u pogledu socijalno-političkom.

(nastaviće se)

Vlad. N. Andrić.

ПЈЕСНИШТВО.

Три пољупца.*)

Три пољупца дао сам ти,	И сад ми се чини као
Три си мени дала ти:	За устанца твоја та
Ко је тада био блажен,	Да ми усна прионула,
Ка' блажени бјесмо ми?...	Да ти усне пијем ја.

Та нам срећа изненада	О медени ви пољупци,
Пала као с неба дар,	Силна ли је ваша моћ;
Да нџ малко одум'јене	Хај! када ће, кад ли брже
Наших прса тајни жар. —	Опет срећна згода доћ:

Да пољубим мила уста,
 Да ме она љубну тек,
 Ма усна ми за те усне
 Прионула на у-в'јек! — —

Pusti dvori.

(balada)

Zbogom ostaj, drago lane,	Vratim li se zdrav iz boja,
Milosavo, čedo zore,	Bićeš moja istog dana.
Polazim ti na Mlečane	Poginem li, dušo moja,
Na daleko Siće more.....	Ti ostani neudana!

Žestok će se bojak biti,	Zbogom poš'o Branislave,
Brodovi će propadati,	Moja nado, hrabri bane,
Krvea će se silna liti,	Neretlanski gordi lave,
Brat za brata ne će znati....	Koj' se dižeš na Mlečane....

Ja se uzdam u desnice	Pogineš li, mili bane,
Neretlana moji' bojni',	I tad ću ti vjerna biti,
Osvjetlati da će lice	Pregorjeću mlade dane
U krvavoj ovoj vojni....	Drugog ne ću ja ljubiti.

*) Ово је још нештампана пјесма пок. Ј. Сундечића, коју је с њеким другим пјесмицама из збирке његовијих љубавнијех пјесамa био послао некадањем „Slovincu“ с примједбом: „да је *чистима све чисто*, а нечисти нек имају још и више повода да се жаре и блазне. Бог им, а памет им!“ — Уред.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Na Siíne éu otić' more,
Da ti duši budem bliže,
Samotne éu podić' dvore,
Gdje s' obala nebu diže...

Uzdahe éu viti tajne,
Rastakaću rujnu zoru,
Pa éu liti suze sjajne
Po obali i po moru...

Jednog dana glas doleće
Milosavi ponajteži:
„Ban Branislav doći ne ée,
„Na dnu mora mrtav leži...

B'jeli dvori sa obale
Plavu moru pozdrav daju,
Pozdravljaju mnoge ždrale,
Što oko njih žudno graju...

Mostar

Iz dvorova osamljeni'
Milosava pogled šale,
A taj pogled tužni níeni
Niz pučinu bludi dađe...

Kada zora krilom trene
I sa rosom more pospe,
I ona se tada prene
Pa biserne suze prospe.

A sunčani kad se zyći
Za pučinu morsku sklone,
U skrajnju se tugu baci
I uzdahe pušta bône...

Jedne noći, pokraj dvora,
Pļusak pļusnu kroz mrak gusti
A kad sinu rujna zora,
B'jeli dvori bjehu pusti...

Dušan Tamingić-Humski.

Horatijeva oda.

(III. 1.)

Tako jaka od Ćipra božica,
tako braća Jelene, zv'jезде te blistave,
i vjetara otac proputio
sve ostale sputavši osim Ijapiga,

brode, koji tebi povjerena
Vergilija duguješ; čitava dodaj ga
krajevima Atičkim, molim te,
i očuvaj dušice moje polovicu.

Čelik i mjed bijaše trostruki
oko grudi onomu, što prvi preruči
krhku lađu stravičnoj pučini,
a nije se bojao pomamnog Afrika

te se rve s vjetrima sjevernim,
ni plačnijeh Hijadâ, ni Nota b'jesnoga,
od kog većeg nema gospodara
nad Adrijom, buni li ja' toli valove.

Od kog smrti žacnu se pristupa
ko bez suzâ plovna je pučinom strašila
ogledao i more naduto
i stijene zloglasne Akroćeraunske?

Zaludu je zemlje rastavio
oćeanom pametni bog nepremostivim,
kadno ipak pogane prelaze
plavi klance, kojih se dotaći nemaju.

Ľudska vrsta smiona u svaćem
da se zori, brańenim srĽa bezakońem;
rod Japetov smiono unese
prijearom opakom ogań u narode;

(pošto bješe izmaknut višńemu
ogań domu, sušica i ćudo groznicâ
pritiskoše zemĽicu novijeh,
a smrtnoga ćasa udaĽena nćkada

spori udes ubrza korake!)
Dedalo je jalovi vazduh opitao
perušinom ćovjeku nedanom;
skršio je Herkulov napor Aheronat.

Ništa nije Ľudima preteško;
i na sama bezumĽem nebesa smjeramo,
ne puštajuć s naće opaćine
da Jupiter srdite položi tr'jeskove.

Dubrovnik 1903.

L. Zore.

На фалезима.

Мир, тишина,... Мртво као да је, Море
 У недоглед тамни пружило се, лежи.
 Само преко воде једна барка бежи,
 Ко црн ноћни лептир. А на небу горе
 Ситне Божје ватре. И цео свет спава
 Сред мириса морског и цветалих трава.

Изнад селских кућа, к висини се диже,
 Са модрих кровова, пара танка, плава,
 — Рек'о би духови из заспалих глава
 Небесима журе, да су Богу ближе;
 А с куле светиље пламен обасјава,
 И ја, будан, сневам, а знам да је јава!

Гледам прошлост празну, али пуну чара:
 Ја и она, сами, сред салона мала.
 Ока пуна жуди, срца пуна жара,
 Стајао сам крај ње. Она је дрхтала.
 Гледасмо се тако без и једне речи.
 — Мислили смо љубав ћугањем се лечи!

* * *

Од тог часа, што ми тако лудо оде,
 Измакоше многи изгубљени дани.
 Испод моста многе протекле су воде,
 И месеци дуги, многи, небројани.
 Па и сад, с фалеза, слушах тужбу мора
 Место песме складне веселога збора.

Дуж видика тамног као да се бели
 Нека мрачна светлост распрострајта водом?
 Рујеви облаци, под безбојним сводом,
 Прелећу. — Од ноћи то се сад дан дели.
 Са обале разни већ допиру гласи,
 И с куле светиље пламен се угаси.

У Пиору, на Каналу Ла Мани

23. августа 1903.

Ст. К. Павловић.

Последња борба.

— Каљцов —

Нада мном се бура вила,	У тој вери сумње није:
Гром је небо ломио,	С ње је живот препун вир,
Судба ми је ум плашила,	У њој тежња вечна с' вије,
Мраз у душу пробио.	У њој лежи покој, мир.
Ал' ја, опет, нисам пао;	Не прети ми, судбо, борбом,
Издржб сам холо суд:	Не зови ме сад у бој!
У души сам сачувао	Ја сам спреман бит' се с тобом, —
Жељу, а у срцу — жуд.	Нећеш смлавит' живот мој!
Шта је смрт! Шта спасење!	Још је душа лака,
Нека буде што ће бит! —	Још у срцу крвца ври: —
Ја сам свето Провиђење	Под крстом је моја рака, —
Давно узб за свој штит!	На крсту-ми љубав бди!

Београд, 1903. год.

Zalutaloj braći.

Ne dižite ruku na brata svoga,
 Jadna braćo naša! Bojite se gñeva
 I strašne kazne pravednoga Boga,
 Što gromom grmi i što muñom s'jeva!

Ne pljujte tako na svetiñe naše!
 Ne druž'te se s onim, što Srbe gone!
 Jer teško vama pored moći vaše,
 Ako silni Srbin u 'voj borbi klone!

Al' kosovski borei kroz v'jekove davne
 N'jesu nikad pali; sinovi junaka
 I careva silnih, iz prošlosti slavne,
 Dojili su ml'jeko Miloša i Marka.

I uz veće muke i tirane veće,
 Nego što su silni, što nas gone sada,
 Živio je Srbin dane svoje sreće,
 I danas je jači, neg' što bješe tada.

Ne bacajte blato na svetište naše,
Jer sve su one okupane krvi!
I ko j' u to dirn'o, što nam djedi daše,
Srbin spreman bješe, da ga mačem smrvi.

Ne dižite ruku na brata svoga,
Jadna braćo naša! Bojте se gñeva
I strašne kazne pravednoga Boga,
Što gromom grmi i što muñom s'jeva!

Ne, tako, braćo! može da prekipi.
Ne, jadna braćo! to je više mnogo!
Jer vrijeme ide, vrlo brzo hiti,
I brat bi se o vas ogriješit mog'o...

Већ.

Mihailo Miron.

О с в е т а.

Тиха река, мирни вали,
Од живота нигде знака,
Сањив месец задремао
На постељи од облака.

Глува поноћ; жубор-поток
Нечујно се реци слива.
Стао ветар, славуј ћути,
Цела гора санак снови.

Песма јекну; све се прену
Од поноћног слатког санка;
На коњу се момче враћа
Од драгане, са састанка.

Пупка пуче, песма преста,
Коњ побеже, момче паде.
Сенка мину; са обале
Међ' валима ње нестаде.

Зашапута мирно лишће
О драгану неверноме,
А славуј запеваше
О освети лепе моме.

Зажубори река тиха,
— Жубор јој је прича била, —
О драгани остављеној,
Што с' од туге удавила.

И месец се од сна трже.
Гледа доле. Шта с' то збива?
Скупља мисли, ал' не схваћа
Је ли будан..... ил' још снови?

Антијарес.

Ниђе нема

(Из „Меких звука“).

Ниђе нема таког цвјета,
 Ниђе таког дјевојчета
 Пуног баја, пуног миља,
 Као што је моја Смиља;
 Ниђе нема слађег раја
 Од њезиног загрљаја.

Кад погледа сунце гране,
 Кад пољуби срце плане,
 А кад грли, грли силно,
 Плаховито, изобилно;
 Грли, љуби, до поноћи,
 Док јој сан не склопи очи;

Па и у сну, и ту сања
 Слатке сате миловања,
 И у сну се мило смјени,
 И у сну се слатко тјени:
 »Чим зора заруди
 Паст' ћу му на груди,
 Грлићу га, љубићу га
 Да ми се разбуди!«

Зора сване, ево миља
 Сунце гране, ево Смиља
 На топле ми пада груди,
 Пољупцем ме из сна буди
 Грли, љуби, све једнако
 Ето тако!... Па сад кажи
 Има ли још веће дражи,
 Има ли још већег миља
 Од пољупца таког Смиља;
 Да л' је љепше бит' у рају
 Ил' у таком загрљају?...

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Pjesme Didaka Pira.

[nastavak, v. br. 4]

- Diis aliter visum, soceri de cæde Benessus *Benessæ.*
 Stat respersus adhuc, spirat & ore minas.
 Et merito; nam tu patriam Damiane quietem
 Perturbare malis artibus ausus eras.
 Si licet exemplis vt, Sic vindice Bruto
 Pulsus Auentino colle, Superbus abit.
 Insignes auro phaleras, & lucida fræna
 Attulerat nuper Ragnia Tuscus eques. *Ragnij.*
 Ragnia solenneis Stephani iuratus ad aras,
 Assiduum Cosmo sub Duce militiam,
 Ille quoque arguto ludat si carmine dulces
 Euocat Ascræis saltibus Aonidas.
 Quæ ripas Sebethe tuas, quæque antra Sibyllæ,
 Et vicina colunt littora Parthenopes.
 Guetaldæ venère manus, non aptior vlla *Guetaldi.*
 Gens miscere preces, & dare tura Ioui.
 It iuuenis, si bella vocent, inuictus, & illi
 Candida inaurata casside Cerua nitet.
 Romani colles, & fortunata Quirini
 Mœnia, & Etruscis aduena Tibris aquis.
 Ostendent vobis Ceruinum fata, sed (o sors) *Ceruae.*
 Deciduus flos hic, & breue tempus erit.
 Ille vir & pacem terris, ereptaque dudum
 Otia pacatis restituisset agris.
 Hic quos Epiri miserunt mœnia, Sorgi, *Sorgi.*
 Illyriæ duris nomina temporibus.
 Qui Solymas arces, & Iesu nobile bustum
 Hospes adis, Daxæ littore siste gradum.
 Sorgorum pius hic surgit labor, omnia viuus
 Docta manus Blasii pinxit imaginibus.
 Hic est Virgo parens, hic Christo occurrit in horto
 Magdalis, hinc domita de Styge victor adest.
 Crux quoque grandis adest, fuit olim flebile lignum,
 Nunc nitet, & lucem sideris instar habet.

- Talis concilium cogit cum rector Olympi,
 Pandit iter magnis lactea Cælicolis.
 Perspicuus fons est, & fontem propter amœnum
 Stat locus vmbrosis consitus arboribus.
 Quid labor, aut quid non solers industria possit?
 Nec liquidus fons hic, nec prius arbor erat.
Rastici. Tu quoque fumantes Epidauri deseris arces,
 Atque Arabum immanem Rastice sæuitiam.
 Marte satam gentem nunquam non vincere suetam,
 Mollis Arabs tota depulit Illyria.
 Nec vos auctores Romani nominis hostem
 Ignauum puduit posse pati dominum?
Crucij. Sic mutat fortuna vices, ruit agmine raro
 Quæ gerit aduerso pectore turba crucem.
 Illa suum regem quærit, quem bella gerentem
 Inuoluit rapidis Bossina vorticibus.
Georgij. Emicat hic patriis Georgius acer in armis,
 Armaque deuicto parta Craone refert.
 Gallica non illi, non obstitit Appula classis.
 Tantus in egregio pectore feruor erat.
Cabogae. Hic, qui magnanimi fert Boggia iussa Senatus,
 Perque imbres, & per frigora solstitij.
 Non illo quisquam solertior extulit olim
 Illyris egregios regia Sulpicios.
Thudisii. Quique hostes, & qui nostro de littore classes
 Reppulit armato milite Thudisius.
 Illius amissis infelix Despota regnis,
 Cum natis, & cum coniuge sensit opem.
 Stat rerum series Phrygiis insculpta columnis.
 Non fuit artificis tale Myronis opus.
 Senior in regni partem venisse relictis
Buchi. Buchia gens fertur mœnibus Aseriuij.
 Grata suo regi gens Buchia, grata peræque
 Patribus, eximiis non sine muneribus.
 Testis, quæ contra Corcyræ littora nigra
 Alluitur triplici Stæa salina freto.
 Gloria Pellæi iuuenis, quod solus & vrbes
 Donat, & ereptas regibus exsuuias.

Non tua laus infra Buchi est, qui splendida cultu
 Oppida Rhacusio subiicis imperio.
 Non mihi Bentiolus bonus excidit, ille disertos *Binciolae*
 Prouocat Arpino Rhetoras eloquio.
 Nec qui Martina nuper de gente seuera *Martinus.*
 Diues erat cultis Nicia iugeribus.
 Nil adeo in terris proprium, nouus occupat haeres
 Iugera, pallentes innatat ille lacus.
 Qui Venetos contra patres interritus ore
 Et stetit, & dixit verba diserta senex.
 Lucharus hic sane est, Larissæ pinguis alumnus, *Luehari.*
 Lucharus inuicto clarus Agidario.
 Pro patria Decius, pro caris Codrus Athenis,
 Hostibus oppositum vouit vterque caput.
 Salua sit, vt Laurentis, & arx pulcherima Blasi,
 Non neget a quouis Lucharus ense mori.
 Ecce senex clara Gradij de stirpe Marinus, *Gradij.*
 Da lacrymas, sobolis pignora quisquis habes.
 O dolor, o fessæ suspiria longa parentis,
 Exstruit ante diem quattuor ille rogos.
 Qua lacus Epiri labentes irrigat agros,
 Et mediæ surgunt Cyclades inter aquas.
 Semirutæ apparent arces: fuit illa i ioclis
 Regia, nunc bustum est, nec nisi nomen habet.
 Et queritur mortale genus velocius æquo
 Ire dies, vrbes eum sua fata trahant?
 Hinc genus antiquum, & Gradiæ domus inclyta gentis
 Per tot auos, & tot spargitur aucta tribus.
 Primus in aduersum Gradus tulit arma Bodinum,
 Et coniurata depulit arce virum.
 Siue dolo, seu res vera virtute peracta,
 Quidquid id est, bello victor vtrumque probes.
 Quæ Diuûm auspiciis & patrum legibus æquis
 Creuit, & Etrusco libera colle sedet.
 Luca suos misit florenti laude Basillos, *Basilij.*
 Nil poterat nobis mittere nobilius.
 Felices cineres, & pauperis ossa Guaizzæ,
 Quo vos cumque loco, quaue iacetis humo,

- Palmotae.* Saluete æternum: vobis Palmota Sauinus
Cum lacrymis soluit funeris exsequias.
Inter mille togas, & lætæ munera pacis,
- Zamagni.* Arma quatit Ianus, Cæsaris alter eques.
Pompeij Magni sanguis, cum Sextus in vndas
Adriacas profugo milite vela daret:
- Proculi.* Quis Proculos rigida non dicat fronte Catones?
- Pozzac.* Quæ sileat Pozzas inuida posteritas?
- Prodanelli.* Eripuit nobis Prodanellam ripa Naronæ,
Ah dolor, inuidia non caret ille locus.
- Buccignola.* Vnus adest, præcepta negant quem dicere versu.
O pereant Latij dura magisteria.
Dicam alias genus, & mores, & splendida fata,
Mollius assueto tunc mihi carmen erit.
Interea optatam prolem Lucina ministra.
Crimen Diua tuum, si cadat orba domus.
- Mensii.* Ibat & extremum claudebat Mensius agmen,
Quale decus, quanta est gloria parta viro.
Sic inuicta phalanx Macedum postrema sarissas,
Incubuit si vis maior ab hoste, mouet.
Sic reparat fortis Romana Triarius arma,
Quercus & emeritas alligat alba comas.
Accola Tyrrheni fuit olim Tibridis Ombla,
Nunc placet, Illyricis nobilis Ombla vadis.
Scilicet his rerum auspiciis, hac prole virorum,
Illyris vrbs late regnat & auget opes.
Et quas ipsa tulit, defendit libera leges,
Et sua stat genti gloria, & omnis honos.
Mars procul omnis abest regnat pax optima rerum,
Et syncera fides, & pia religio.
Quod si bella vocent, deducat in æquora classes,
Cedat & Ionia Barbarus hostis aqua.
Atque equidem audiui numerantem Protea Phocas,
Rupe sub Hadriaca dicere multa senem.
Quæ soboles olim ventura, quis aureus ordo,
Vt noua Dictæi secula regis erunt.
Felices, quos illa manent, verum exit ab vndis
Hesperus, & natas Tethys in antra vocat.

Finis coronat opus.

— DIDEROT —

Anegdote i Raznovrsne Misli.

O Ľubavi.

Danas sam rućao sa jednom dražesnom ženom, kojoj je tek osamdeset godina. Puna je zdravlja i veselosti. To je Damilavilova majka. Nena je duša još sasvim blaga i milostiva. Ona govori o Ľubavi, o prijateljstvu, s vatrom, toplinom, osjetljivošću dvadesetih godina.

Tri ćovjeka smo bili s nome pri stolu; ona nam je govorila:

„Prijatelji moji, jedan prijatan razgovor, jedan istinski i strastan pogled, jedna suza, jedan uzbuđen izraz lica, to je dobro: o ostalom gotovo ne vrijedi govoriti. Ima izvjesnih rijeći, koje su mi govorili kad sam bila mlada, i kojih se danas sjećam, od kojih je jedna bila od deset slavnih djela: vjere mi, kad bi ih opet ćula i u ovim svojim godinama, ja mislim da bi mi sree zaigralo od njih.“

— S toga, Gospodo, što vam sree nije ostarjelo.

— I nije, dijete moje, imaš pravo; ono je sasvim mlado, tek mu je dvadeset godina. — Ja ne hvalim Boga što me je ovako dugo saćuvao, već što me je saćuvao dobru, blagu i osjetljivu.

Govoreći ovako imala je zanimljiv izgled.

Zaista, ovaj razgovor vrijedio je više od svake filosofije i svake politike, o kojima smo prije neki dan sa svojim Englezima govorili.

(Iz pisama gospođici Volan, 1765).

O Razvratnicima.

Razvratnici su dobro došli društvu, jer su nepažljivi, veseli, prijatni, razmetljivi, Ľupki, pogodni, prijatelji sviju zadovolštava. S toga što je nemoguće da se jedan ćovjek upropasti a da time

ne obogati druge; s toga što mi više volimo poroke koji nam služe i koji nas zabavljaju, no vrline koje nas ponižavaju žalosteci nas; s toga što su puni oproštaja za svoje grijehove, među kojima ima i onih koje i mi imamo; s toga što oni neprestano povećavaju naše poštovanje prezirañem kojim ih mi gledamo; s toga što doprinose da se mi ugodno osjećamo; s toga što nas tješe u našim vrlinama zanimljivim prikazivañem poroka; s toga što nam pričaju ono o čemu mi ne smijemo ni da govorimo ni da ga radimo; s toga što smo uvijek malo poročni; s toga što su razvratnici obično ljubazniji od ostalih, što su duhovitiji, bolje poznaju lude i ljudska srea: žene ih vole, jer su razvratnice.

Ja nijesam sasvim siguran da se ženama iskreno ne dopadaju oni zbog kojih one crvene. Možda nema nijedne poštene žene koja nije imala bar nekoliko trenutaka u kojima joj ne bi bilo krivo da je kogod nasrnuo na ņu, naročito poslije umivañia, češlañia i oblačeñia. Šta joj je tada trebalo? Jedan razvratnik.

Riječju, razvratnik zauzima mjesto razvrata koje čovjek sebi zabranjuje; a poslije oni su tako opšti, da kad bi ih trebalo prognati iz društva, devetnaest dvadesetina ljudi i žena bili bi prinudeni sami živjeti.

Primaju ih, jer ne mogu naći zatvorena vrata. Čovjek je, bio je, a možda će i biti jednog dana razvratnik. Bilo to ili ne, čovjek je bio u iskušeu da to bude. U svakom slučaju, ženi je veoma ugodno znati, ako se riješi, da ima kakav pripremljen čovjek koji će joj čuvati taštinu, koji će primiti na sebe da učini sve prve korake.

Čak je i nasile mala stvar, kad se isto želi za izvinu.

Gotovo su svi razvratnici galantni, bezočni *i tako dale*.

Nadam se, vi odobravate moja mišleñia radi ņihove saglasnosti s Uranijinim mišleñima; ovo je za mene mañe laskavno no za Uraniju, čiji naćin mišleñia ne potrebuje kod vas moga autoriteta.

Bješe došla iz Foburga jedna udovica da traži večeru od moje žene. Većeravajući rekoh toj udovici:

— Šta radite s vašim udovañem?

— Vaj! ništa gotovo.

— Zar se ne ćete preudavati?

— Ništa ne znam.

— Šta, nema zaľublenih?

— O! oprostite, u stvari ima ih dvojica: jedan je pasji filosof koji udara u vrlo ponizno, užasno poštovaće; otrešću ga se, kako mi se čini, ja bi htjela nešto u čemu bi uživala.

— Drugi?

— Drugi, treba ga samo pustiti; sam ide.

— A šta ćete s nime?

— Držaću ga neko izvjesno vrijeme, a poslije ću s nime kao što se radi s nekim otrovnim životinjama koje ľudi razmrskane privijaju na ubod koji su one naćinile, da bi se izlijećili.

Ćudnovato je, šta velite?

Pa! šta mislite kakav je upećatak ućinila ova rijeć na moju poboľnu ženu? Smijala se je iz sveg grla, iz razloga što razvratnići ćak ni ćasnim ženama nijesu odvratni.

O Glumcima.

Nije mi namjera ogovarati struku koju volim i koju cijem; govorim o glumaćkoj struci. Źao bi mi bilo kad bi moje opaske, rdavo protumaćene, dali ma i sjenku preziraća ľudima od rijetkog talenta i stvarne koristi, bićevima poruge i poroka, najslatkorjećitijim propovjednicima pošteća i vrlinā, prutu kojim se denijalan ćovjek sluĹi za kaĹnavaće zlobnika i budala. Ali, obrnite oko vas oći, i vidjećete da lićnosti s neprekidnom veselošću nemaju ni velikih mahna, ni velikih osobina; da su šalivćine od zanata obićeño laki ľudi, bez ikakva postojana naćela; i da se oni koji, slićni izvjesnim lićnostima, nemaju nikakva karaktera, da se ti odlikuju igrajući ih sve.

Zar glumac nema oca, matere, djee, braće, sestara, poznanika, prijateľa, ľubaznica? Kad bi on bio obdaren ovom izvrsnom osjetljivošću koja se gleda kao glavno svojstvo niovog poloĹaja, gońen i dostignut kao i mi beskrajnošću muka koje jedna za drugom dolaze, i koje nam ćas pomraćuju dušu, a ćas je cijepaju, koliko li bi mu preostalo dana da ih da na-

šem zabavlaću? Veoma malo. Uzalud bi se plemić služio svojim suverenitetom, glumac bi često bio u slučaju da mu odgovori:

„Gospodaru, danas se ne ću umjeti smijati, ili, plakaću ne zbog Agamemnovih briga već zbog drugih stvari.“

Međutim se ne opaža da ih životne tuge, i za njih česte kao i za nas, i mnogo škodljivije slobodnom vršenju njihove dužnosti, ne opaža se da ih odstrañuju od njihovog poziva.

U društvu, kad nijesu lakrdijaši, nalazim da su učtivi, zajedljivi i hladni; veličanstveni, rasijani, razmetljivi, koristolubivi, prije im padaju u oči naše smiješne strane, no što ih diraju naši bolovi; dosta mirna duha pri prizoru neprijatnih događaja, ili pri iskazu kakva uzbudljiva doživljaja; izdvojeni, skitnice su, na velikanski način; s malo morala, nimalo prijatelja, gotovo bez i jedne od onih svetih i nežnih veza koje nas udružuju s mukama i zadovolstvima drugog nekog koji dijeli naše osjećaje.

Često sam gledao glumca kako se smije i van pozornice, ne sjećam se da sam ma kad vidio koga da plače. Šta rade dakle s tom osjetljivošću koju nepravedno prisvajaju sebi i koja im se priznaje? Ostavljaju li je na daskama kad sa njih sidu da ih ponovo uzmu kad se na iste nanovo popnu?

Šta im navlači na noge komičnu ili tragičnu obuću? Nemañe obrazovañia, bijeda i raskalaštvo. Pozorište je sredstvo, nikad izbor. Ne ide čovjek nikad u glumce iz ljubavi prema vrlini, iz žeļe da bude koristan u društvu i na usluzi svojoj zemļi i svojoj porodici, nikakvom časnom pobudom koja bi mogla za sobom povući pravilan duh, toplo srce, osjetljivu dušu, jednom tako lijepom zamañu...

I sâm, mlad, luļao sam se između Sorbone i Komedije. Išao sam, zimi, po najoštrijem vremenu, da glasno deklamujem uloge iz Molijera i Korneja po usamljenim luksenburškim stazama.

Šta mi je bila namjera? Možda, živjeti povjerljivo s pozorišnim ženama, koje sam držao za beskrajno ljubazne, koje sam znao kao vrlo lake? U stvari, ja ne znam šta ne bih bio učinio da se samo dopadnem Goseni, koja je tada ulazila u glumu i koja bješe oličena lepota; Danževili, koja je na pozornici imala toliko draži.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Reklo se je da glumci nemaju nikakvog karaktera, jer igrajući ih sve oni gube onaj koji im je priroda dala, i da postaju lažni, kao što liječnici, hirurzi i kasapi postaju okorjeli. Ja mislim da se je uzrok uzео за posledicu, i da ih oni mogu igrati sve samo zato što ga nimalo nemaju...

Pariz.

(Paradoksi o glumcima).

S francuskog preveo

St. K. Pavlović.

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

1. Ко украде мој тоболац, украо ми је малу ствар. Био је мој, па је његов. Али ко краде мој добар глас, чини ме управ убожна, краде ми нешто, што нико не може да ми даде.

Shakespeare.

2. Једнакост не рађа свађе.

Solon.

3. Нема удеса, и оно што нам се чини слијеп случај извире баш из најдубљијех врелâ.

Schiller.

4. Језик! Језик је душа народâ, у њему се види њихова будућност.

Béranger.

5. Борба са стварима прави одгој жеља и мудрину срца.

Laboulaye.

6. Човјек није срећан, него онда кад безусловне његове тежње саме себе ограничују.

Goethe.

7. Племство је плашт, који брзо ократи, ако му се сваки дан штогод не дода, јер му вријеме иде околу с ножицама.

Dante.

8. Људи не могу постати слободни, а да не буду за слободу одгојени. Тај се одгој не постиже у школама, и не црпи се из књига, него састоји из самокрођења, из самоосјећања и из самоуправљања.*)

Buckle.

X.

*) in self-discipline, in self-reliance and in self-government.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

OCJENE I PRIKAZI.

- 1) „Здравац“ календар за годину 1903. са поукама о чувању здравља. За народ написао др. Радивој Ј. Вукадиновић, окружни лекар у Ћуприји. Година четврта. Штампарија Доситије Обрадовић. Београд. Цијена по комаду 30 пара динарских.

Ovo je *zidni* kalendar u velikom formatu, al je pun lijepe pouke i rodoljubivih misli i savjeta. Mimo kalendarskog dijela donosi naprvo likove N. V. srpskog kraja *Aleksandra I.* i kraljice *Drage*, kao zaštitnike društva za čuvaње zdravља narodnog, zatim ima vrlo dobrih članaka sa slikama: „kako se gleda u grlo djetetu“; „prva pomoć, kad ko prebije ruku“; „kako se liječi od bijesnila u zavodu Pasterovom u Nišu“; „prva pomoć kad ko prebije nogu“; nadalje: „zašto se kod nas šire mnoge bolesti?“; „kako se liječi od groznice“; „ne pljujte po patosu, no u pluvaonice!“; „čuvajte se psećijeg bjesnila“; „prva pomoć kod izgoretina“; na pošletku lijepe članke „o društvu za čuvaње narodnog zdravља“.

Pisac ovog kalendara, gosp. *Dr. Vukadinović*, prati već od dužeg vremena pažljivim okom sve pojave našeg naroda, imenito na *zdravstvenom* poļu, pa nam iznosi u ovom kalendaru vjernu sliku o našem sadašnjem staњу *zdravstvenom*. Slika ta jeste dosta *tužna*, ali je potpuno *istinita*. Krajnje je vrijeme, da ozbiljno počnemo premišlјati o svojim *zdravstvenim* mahnama, kojih ima *tušta*, a koji nas silno *štete*. Na te mahne ukazivati, njih liječiti i uklanjati jeste glavna cijel gorњem velekorisnom kalendaru, — te ga s toga preporučujemo svima iskrenim prijateljima našeg naroda; od lańskog izdaња tog kalendara prevedeno je na *ruski, češki, њemački* i *mađarski* jezik, što mu takoder služi na preporuku i diku!

Mi bi želeli jedino to, a ta žela biće i cijelog naroda, da g. pisac ovaj vrlo kalendar priredi u *obliku kńige* za iduću godinu, što bi kao takova narodna kńiga bila prikladnija i pristupačnija za čitaње, a pri tom bi se bole i *duže* u narodu održala. Dobiti se može kod g. pisca *Ćuprija, Srbija*.

USPOMENE

o ustanku u dubrovačkoj zemlji g. 1813. i 14.

Eto nije još projurilo stotinu leta otkad je nestalo republike u Dubrovniku, a mi po gotovu danas i ne znamo što se u ono doba dogodilo: da, čujemo mnoga pričanja, jer je predaja još živa, neki od nas i vidjesmo i govorismo s ljudima te su živjeli za doba republike; ali sasma slabo do nas dopre što pisana, što bi nama potomcima predočilo i predstavilo pravu sliku, ili dajbudi priličnu sliku i pojam onog doba, kada je propadala dubrovačka vlada, kada je naime taj dični starac izdisao. Možemo, reći da od g. 1806. do 1813. gojena je bila stavna nada, da će umirući starina opet u bolje krenuti, te na noge skoknuti. Izgledalo je, da ima još nešto duha u kostima; i doista malko se prene, pak mu se prsa nadimati stanu, a neki životni duh počeo ga pokretati uprav spomenute g. 1813., i ako je dotle kao mrtav na samrtnoj steli ležao i kao pokojnik smatran bivao. Izlazim iz alegorije, te velim, da je nekojim patrijotima Dubrovnika bilo puklo pred očima g. 1813., pak stadoše da dižu ustanak, koji je loše sreće u potoni kraj bio, te svi napori u batal pogjoše radi nesloge i ambicije pojedinih, kako će se uvidjeti, što se možda dosle nije ni znalo, iz uspomenâ, koje neki savremeni učesnik napisao na talijanskom jeziku, što ja na srpski danas prenosim.

A. P.

*
* *

1806. General francuske divizije Lauriston sa svojom vojskom, pod izlikom kratkog počinka u prolazu iz Dalmacije za Boku Kotorsku, zaposjede vojničkim redom cijelu dubrovačku oblast (27 Maja 1806). Po tom isti general dade proglas u ime svoga cara Napoleona, u kome govori, da će francuska vojska ostaviti Dubrovnik kad zaposjedne Boku Kotorsku i Jonske otoke; ali da će se uz to sačuvati vlada, zakoni i politički odnošaji Dubrovnika sa svijem vlastima te su prijatne Francuskoj.

Francuski vođe, vavijek odlučni u svojemu prevratnom sistemu, stadoše da prave bunu i spletke protiva stare vlade Dubrovnika, bilo u gradu bilo vanka.

1807. Mjeseca decembra g. 1807. dozna se, da je g. Federik Chirico, generalni konsuo republike dubrovačke, pred visokom Kapijom u Carigradu, po nagovoru ministra francuskoga Sebastiani, predao arhive i kancelariju svojega konsulata ročenom francuskom ministru. Senat odmah odredi, da se strogo i bez obzira bude raditi, i na vas mah bi opremljen vlastelin Karlo Natali, vijećnik, kao poslanik pred Visoku Portu, da bi se tužio radi povrijeđenijeh prava naše republike sa strane francuskog poslanika, te da bi se arhivi i kancelarija naša povratili. U Jedreni susrete se Natali s velikim vezirom, kojemu kaza o svojemu poslanstvu, i tu se neko vrijeme ustavi, i ako je imao uprav da putuje u Carigrad. Uz to je francuski poslanik na vrijeme za to poslanstvo saznao, te sve intrige i prijetnje upotrijebi kod Porte; i za to je Nataliju naredeno bilo, da se u Dubrovnik povrati. U to doba u Dubrovniku nije već bilo republike, te Natali ne imadaše pred kim da se opravda, i dosljedno da dade razlog o svome boravku u Jedreni. General Marmont zavidnim je okom gledao na ovo poslanstvo Natalijevo, te je odmah upotrijebio sve najzlobnije varke, e da bi vlastelu, te su sačinjavali republiku, prisilio na ostavku. Svaki je od njih uza sve varke i spletke nepomičan ostao na svome mjestu.

1808. Tada general naredi, da se sakupi Senat (a to baš na 31. januara 1808), da francuska vojska opkoli palaču vladinu, da se s tvrđava svi topovi prema gradu okrenu, a da uz to u Senat pođu nekoji francuski oficiri i nekoji mutikaše iz Dubrovnika, da bi se pročitala nekakva drzovita odluka, kojom se je raspuštala aristokratska vlada Dubrovnika.

Privremeno osta Dubrovnik podvržen kraljevstvu talijanskom, ali pokućen pod tegotnim jarmom vladavine, sastavljene dijelom od nekojih Dubrovčana i Dalmatinaca, koji su prijaćali uz Francuze, a to sve pod vlasti nekoga Domenika Gargagnini iz Trogira, koji je onda bio generalni upravitelj Kotora i Dubrovnika.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Napokon iza rata s carevinom austrijskom g. 1809. dubrovačke zemlje s Bokom Kotorskom sačinjavale su jednu pokrajinu u francuskoj *Iliriji*, premda Dubrovnik nije zaokružen bio odlukom, koja je sastavljala pokrajine *Ilirije* na ugovoru u Prezburgu, kada su ustupljene bile te pokrajine. Eto, kako su na silu Francuzi zaposjeli vladu u Dubrovniku. Eto kako je senat vavijek čuvao svoja prava u korist republikanske vlade, čekajući da kuene čas, da bi se na novo služio istim svojim pravom.

1813. Mjeseca februara (1813) pobudi se nada u Dubrovčanima glede dobijaña svoje slobode. Eto se engleška vojska iskrea na otok Lastovo, koji je Dubrovniku pripadao, te protjera francusku stražu a povješa engleške zastave; nu uz to stanovnicima onoga otoka povrati stare dubrovačke zakone.

Tako isto engleška vojska zaposjedne tri druga dubrovačka otoka, t. j. Šipan, Lopud i Kalamotu, i tu svoje zastave poredaše, a zakone dubrovačke opet uspostaviše. Po tom prvijeh dana oktobra 1813. nekoji engleški brodovi usidriše se pod Cavtat, a na njima je bio Ab. Brunazzi, austrijski komesar. Vlaho Brña Kaboga, vlastelin dubrovački, otrag neke dane sretao je engleške brodice po moru, u zalijevu župskome, i iskazivajući se neprijateljem francuske vlade (premda je do onda služio kao potkonsuo Napuļa pod vladom Joakima I.), stane se dopisivati i dogovarati s engleškim vodom, eda bi saznao kakovu novost o ratu.

Mnogo su se puta već Englezi iskrecavali u Cavtatu, ali za malo časa, jer su se bojali ostati duļe na onoj zemļi, gdje prostrani dio Konavala gospoduje, te bi na oružje mogla podignuti silan broj narodne straže i pandura.

Neko doba pošto se brodovļe engleško onamo usidrilo, zapovjednik istoga kradimice pošale Kabozi, koji je stanovao u Cavtatu, proglas, koji potpisa isti zapovjednik engleške vojske s kopna, Lowen, sa datumom s Lopuda 10 oktobra, a proglas je upravljen bio Dubrovčanima. Evo mu sadržaja: „Eto se vama približaju austrijske i engleške zastave, da vam poverate slobodu i narodnu neodvisnost. Združite se s nama, e da se vaša zemļa oslobodi pritiska Francuzā; spomenite se, Dubrovčani, svojega slavnoga imena, i borite se za sebe same, kako su radili Špañolci i Rusi za slobodu svojega doma.“

U istom smislu bio je sastavljen i proglas na Dubrovčane austrijskog Maršala Hillera, upravljen narodima *Ilirije*.

Pošto nam je dao taj proglas, brodovle englesko otplovi put Boke da je osvoji, jer su se onamo već borili Crnogorci protivu Francuza, prijeteći, da će navaliti na Konavle.

Već se sigurno držalo da će engleska i austrijska vojska poduprijeti naša prava, da bi se obnovila republika. Onda Kaboga, pošto tajnu povjeri Markizu Franu Boni, stade hrabriti Cavtačane, a drugi Konavljane, da bi se trsili francuske vlade.

Trebalo je nadjačati prirodni strah puka, koji je vavijek jači pod samosilničkom upravom. Trebalo se je opriječiti te izbjegnuti istodobno pažnji činovnika vladinijeh u Cavtatu i u Konavlima. Trebalo se je uprav izložiti, te na kocku i život metnuti, pripremajući ustanak u Konavlima, gdje je pod oružjem bila narodna straža i panduri, koji su radi platâ i slobode privrženi bili francuskoj vladi, i gdje su obigravali svako mjesto oružnici za veću pažnju i strah.

Već danom 29 septembra prosu se lažna uzbuna zbog dolaska Crnogoraca na Debeli Brijeg, na medašu Konavala. Vas taj narod stane da bježi iz svojijeh domova. Koristio je taj strah, da uvjeri iste Konavljane, da će Englezi, koji su zaposjeli Boku Kotorsku, sasvim lasno Crnogorece suzbiti.

Ali je još straha bilo u onome puku, dok je neprestano pak oko ustanka radio Markiz Bona, koji je stalno na Grudi stanovao, te se sastajao na dogovore s Magudom, Paletkom, Tvrtkovićem, Banom, Tarašem i ostalijem prvacima. Na 18 Oktobra jedva se trefi zgodno vrijeme, da bi buknuo toliko snovani ustanak. Obilatost jela i pića zgrijalo je dobro glavu vodâ mnogobrojnog naroda, jer se taj dan slavio sv. Luka, krsno ime Bačeva Dola i Radovčićâ. Smatralo se, da je to zgodan čas, te se u isti mah stane širiti glas o novoj uzbuli; više se, da su Crnogorci već stigli na Debeli Brijeg: „Dižite se, o Konavljani, na obranu i na oružje!“ Svi iz Bačeva Dola i iz Radovčićâ hitaju put Debelog Brijega, mećući iz pušaka, a stanovnici ostalijeh sela, preplašeni radi puškaraña, brzaju i oni put istog mjesta, kamo se silan narod uputio. Pandure pak, koji su na medašu bili, uz kapetana Moretti, začudi ta nenadana

Kisa, vjotar i brblane.
 Lopte se zajedno sudariše, snažno, dva puta. Konte Per-
 loti pratio ih je uprtim pogledom. Držao je u desnoj ruci kredu,
 a u lijevoj štap od bilarda.
 "Nuti vraga!" Jutio se senator. "Opet se lopte nijesu
 srazilе. Kakvi su ovi vaši štapi, konteso, ne može se ni igrat."
 "I opet", reče tiše kontesa Tarkvinija skupu gospoda oko
 sebe. "Blazeni moj zete", nastavi, rasirivši ruke, "nebrojeno sam
 puta pisala, da mi poštu."
 I okrenu se prema gospodi Perlotti, koja stoji bližu sta-
 klenih vrata mučke se podsmijevala, gledajući kakvo je vrijeme.
 "Baš lijepo! Bije ovo, da mi dvadeseti put govori istu
 stvar. Sto hoće da mu ja ućimim štape?"
 "Strah me od ovakog vremena", razborito skrenu gospoda
 razgovor.
 Premda staklenim vratima stršio je put neba ćempres svo-
 jim jasnim zelenilom. Blato je pokrivalo negove obamrle grane.
 Padala je po koja velika kap kiše.
 "Strah me, strah me", ćuli se glasovi ćetiri ili pet gospoda
 i gospodica, punih ureda, a ozbiljnih i ukoećnih radi ćasti, što
 su se nahodile u kući kontese Tarkvinije Carre.
 "Ja šest", brojio je senator svoje poene.

Глава I.

Prevod s italiјanskoga auktorovom privolom.
 Napisaо Antonio Fogazzaro.

ROMAN.

DANIELE CORTIS.

(nastavlja se)

odgovarara narod.
 spase, spas nam eto nudaju i obećavaju. — Brzajmo do njih,
 šmana se brani. Pak uz to viću: Sami nas Englezi mogu da
 jaram francuskog vladaha, i da ga se mora narod trsiti, a od du-
 ove strahotne pogibli i nevole, te da se dale snosti ne može
 štenu osnovu, stadoše u glas vikati, da su puknu već dodijale
 nijednoga Crnogorca ne nadoše: oni pak, koji su znali za izmi-
 pobuna. Više od hiljade Konavljana u ćudu se gledahu, kada

„Koliko?...“ pitaše od nekud nevidljivo čeljade.

„Šest, šest!! Što ste gluhi?“

„Nijesam, ali oni popovi, popovi...“

„Baš, pravi pakao! Učinite, da umuknu oni popovi, konteso.“

Popovi su igrali na karte u prizemnoj sobi, uz veliku buku i kihot.

„Oprostite, dragi Grigioli“, reče kontesa mladiću, koji se razgovarao s baronesom Jelenom Carrè di Santa Giulia, koja je sjedila na bližem nasloñaču, „podite i zamolite na lijep način velečasne, da ne čine toliko buke.“

Mladić se nakloni.

„Blažena Sicilija“, šapne mu ispod glasa kontesa. „A propòs, da sam Vam preporučena, eh!“

„Zašto, konteso?“

„Gdje Vam je glava? La Cortisa.“

„A, dà, dobro dobro. Pedeset glasova stalnih. Upravo sam sada govorio baronesi Jeleni.“

„Ne govorite, dragi prijatelju, o tim stvarima mojoj kèeri. Ne umije ona razlikovati ni desnicu od levice... Podite tamo onim velečasnima, podite... „Gdje je Cortis?“ upita ona svoju kèer, iza kako se mladić bio udaljio.

„Idite, mladiću, umirit ono popova“, govoraše mu senator, dok je prolazio mimo biljarad. „Recite im, neka se ugledaju u ovu gospoou ovamo. Učinite da umukne don Bortolo.“

Blizu drugoga ulaza velike dvorane sa buršatijama*) razgovarao se skup ljudi o tajnom poslu, veoma važno. Jedan od njih viknu:

„Doktore Grigiolo!“

„Eto me odmah“, ozove se mladić i uputi se u prizemlje.

„Je li oni mladić liječnik?“ upita senator svoga druga.

„Ne, gospodine, doktor prava“, odvrati ovaj smjerno.

Popovi su bili prestali igrat. Kapelan (župnički pomoćnik) don Bortolo držao je u ruci list, deklamujući neku pjesmu, dok su njegovi kolege pucali od smijeha.

„Dopustite, don Bortolo“, reče kontesin poslanik.

„Bravo! doktore“, odgovori don Bortolo. „Dodite amo, čujte i Vi:

*) Dubrovački izraz za prostor između jednog i drugog zida od prozora.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

El sindaco risponde: a ghi rason.“

„Ne, ne; dopustite mi....“

„Ali, oprostite, čujte!“

Dr. Grigiolo, bijesneć u sebi, popusti i slušaše strpljivo drugu kitiecu, koja je ovako dovršivala:

E el sindaco: anea vù gavi rason.

„Dobro, dobro, ali dopustite....“

„Ali prostite, jer ne znate. Sad dolazi najljepše.“

Don Bortolo, ugrijan od nekoliko čašica, (sam ih tako nazivaše) nastavi deklamovati anonimnu satiru, naime opis prepirke između općinskih vijećnikâ i suca, koji je svakome davao pravo:

El sindaco tasea col collo storto

e po in fin l'à concluso: a no ghì torto.

„Divno, krasno,“ razgñevi se dr. Grigiolo, „ali dragi kapelane, ne čini mi se ipak potrebito, da za to razbijate uši bližñemu svomu. Razumije se, da je tamo toliko gospoda, a kontesa vas moli....“

„Ženske?“ odgovori don Bortolo. „Kako da i ženske ne umiju činit buku — ženske!?“

„Muk, muk; budite dakle mirni, kapelane“ stadoše mu govoriti kolege.

„Preporučam se i zbog konte Laa, koji je malo slab.“

Dr. Grigiolo pogleda najstarijeg svećenika, nadžupnika, ozbiljnim i nujnim licem.

„Dodite amo“, viknu mu nepopravljivi don Bortolo; „dodite amo; mjesto da se tamo natežete sa ženskim, popijte ovdje čašicu s nama.... Pa što mi govorite o konte Lau? Ne razumijete li, da je negova soba na drugoj strani? Ne znate, da konte Lao stoji bolje od mene i od Vas? Ne znate, da je lud?“

„Učinite, da umukne don Bortolo“, vikao je senator iz dvorane na vas glas.

„Ohò, jeste li razumjeli“, šapnu dr. Grigiolo, izbulenim očima, „Etna, bogme. Tako mi, kadar je doći doli sa štapom od bilarda.“

Komični strah mladićev pobudi tako glasno i neobuzdano vesele, da dr. Grigiolo uteče, uhvativ se rukama za kose, dok

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

se je ohrabreni don Bortolo spravljao, da čita svršetak pjesme, sa sljedećom apostrofom na izbornike:

E se no si na massa de marson
Spetèi sti fiei de pipe a le elezion,
A man che i ve vien sotto parei fora,
E mandèi tutti oto a la malora.

„Fjasko“, viknu iz daleka mladiću kontesa Tarkvinija. Drugi se glas čuo iz tajanstvenog muškog sküpa:

„Idete li, d.re Grigiolo?“

„Samo čas, evo me odmah“, odvrati on i igjaše naprijed, ali ga senator, barun di Santa Giulia, iznebuha zaustavi, staviv mu svoju golemu rugu na trbuh. „Reci mi“, upita ga grmećim glasom, „jesi li ti Grigiolo ili Grigioli?“

Mršavi, uľudni mladić poskoči natrag i pogleda senatora, kao što bi bio pogledao Atilu.

„Upravo Grigioli, ali narod...“

„Narod vas čeka, ako se dostojite“, reče mu onaj, što ga je malo prije zvao.

„Ah, narod! Razumijem, razumijem“, govoraše barun. „Vi nijeste znali učinit, da umukne don Bortolo.“

„Nije moguće, senatore; nije moguće, konteso. Vaše bijelo vino odviše djeluje. Trebalo bi sada štrcaljku i vode. Taj bi potop dobro došao.“

„Mislite li, zbiļa?“

„Zbiļa, konteso.“

„Ne čini li Vam se, da vrijeme ide malo na bole?“

„Ne, konteso.“

„Jeste li gledali dobro?“

„Jesam, konteso.“

„Dakle, ništa?“

„Ništa, konteso.“

„Vražje pometne u ovom kraju“, zabreboñi senator između zuba, kušajuć, prignut nad bilardom, udarac, dok je gledao protivnikovu loptu.

„Običaj je“, primjeti smjerno Perlotti, koji je stajao uspravno prema nemu.

„Izbornici Vas čekaju“, reče Grigiolu tiho kontesa Tarkvinija i turaše ga rukama, jer on namučen nije htio ići. Više je

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

volio društvo gospoda nego svoju izbornu misiju. Zatim se kontesa obrati svojem društvu:

„Okladila bi se, da ovo vrijeme ne će učinit ništa...“

I odmah će za ņom smijerni glasovi: „I ja bih rekla, konteso — Izgleda, da ne, konteso — Ništa, upravo ništa, konteso.“

U isto vrijeme trijesak groma napuni dvoranu. Sva stakla zazvečiše.

„Oj!“ poviče senator, baciv štap na biljarad.

„Isus i Marija!“ zavapi kontesa. „Prozore, prozore ozgor!“

I trknu do zvonca. Jedna gospodica, što dosle ne bješe ni usta otvorila, stade da jeca.

„Koja tmica, koji pakao“, vikaše dr. Grigiolo. „Dodite na ovu stranu, konteso, ako želite vidjet.“

Udar vjetra provali kroz vrata, kroz koja se išlo u ložu. Podigne u vis zastore i zviždajuć raznese novine i hartije sa četiri ormarića, koji su bili okolo bilarda. Dok se Perlotti žurio, da zatvori vrata, nadžupnik izleti na dvor.

„Što ste lud?“ vikne ovaj za ņim, ispruživ glavu između krilâ ulaza.

„Tražiće me, da blagoslovim vrijeme“, odvratu nadžupnik. Rukama je držao klobuk, a vjetar mu je raznosio skute od hałine.

Iznad sivih Rumanskih vrhunaca prijetila je oluja bijednim kućicama, rasijanim po tamnom podanku gore, i livadama ispred dvorca Carrè, prostranim i nedavno pokošenim, pozlaćenim Ćudnim svijetlom.

Kontesa Tarkvinija, Perlotti, barun di Santa Giulia, go-spogje, Grigiolo s prijateljima, svi bijahu sakupłeni u buršatiji prozora, okrenuta prama podnevu.

„Grubo vrijeme“, reče dr. Picuti, mjesni notar.

„Sv. Ivan i sv. Petar prodavaju građ na veliko“, primjeti drugi.

Konte Perlotti izrazi svoj strah, e ne će onaj siromašni nadžupnik na vrijeme stignuti do kuće.

„Mene zabriņuje žito“, uzdahne debeli gospodar Keko Zirisela, koji je imao najlepší posjed u dolini, a nije hodio na misu.

„Hm, žito“, prihvati barun.

„A grožde, grožde“, šapnu gospoda Zirisela.

Popovi se nijesu bili makli iz svoje sobe, galamili su više

od prije, kao da hoće nadjačati gromove i vjetar, koji je bijesnio okolo kuće i drmao vratima na drugom podu i rušio philadelphuse u vrtu.

Niti baronesi Jeleni, koja je bila ostala sama na nasloñaču, nije bilo stalo za oluju. Baciv se tijelom na zaslon, bijaše spustila glavu malo na prsi, a rukama stiskala päs, kao da joj je hladno. Velike crne oči gledahu vrhunce mladih jela u vrtu, kojima je vjetar neprestano drmao. Ņezine zjene, u staklenoj nepomičnosti, kô da su vidale među onim vrsima, sred tamnog neba, kakvu sablast ili koji svečani glas žalosti. Iznenada bijesno navali na zidove i stakla kiša, te sakrije nebo, brda i jele. Bijelo sijevnu na svim vratima i prozorima tamne dvorane. Čuo se jaki glas kontese Tarkvinije:

„Daniele se zavukao gori. Dopustite, gospodo, idem da vidim što je.“ Približi se kéri i reče joj tužno, tiho:

„Jeleno, uvijek me pustaš samu bez pomoći. Ni tvome mužu nije ni za što stalo.“

Baronesa podigne jedva glavu i odgovori, ni ne gledajuć majku: „Moj se muž ne osvrée na me.“

U Ņezinom je glasu bilo nešto teško, no slatko; naglasak meke nehajnosti osobe, koja se odmara u slatkim mislima i zvana za čas, odvrća rastreseno, na pô usta, da uzmogne, ne prekinnv sañareñe, odmorati se daļe.

„To je ono“ reče baronesa.

„Kakvo božje vrijeme, Jeleno. A tu je dakle mñma“, reče ljubezno Perlotti, došav za leđa ove potoñe. „A ja sam dolazio udvarati Vam se malo.“

Mlada gospoda digne oči put neba.

„Ajde tamo, Jeleno, ajde!“ nagovarala je mati.

„Bez razloga je jadnicu smetate,“ polaska Perlotti.

„Pa, Sofija je tamo“, reče baronesa.“

„Moja žena? Ali nije ona domaćica.“

„Pa, ni ja nijesam.“

Nakon ovog malo okositog odgovora baronesa se Jelena diže i pride gostima.

„Strah me, draga Tarkvinijo, e će svi ovdje morat prenoćiti“ — reče Perlotti na uho kontesi, lagano naslañajuć ruke na Ņezin lakat. Kontesa bijaše još lijepa i elegantna.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

„Ne mañka, nego to. I tako su mi svi bili... ne dolaze nego nekoliko puta, a baš su imali banut večeras!“

„Mene biste stavili leći s onom plavojkom, s onom Zirisetom, Ziriselom, kako li se zove ona plavojka.“

„Ludove“ reče mu kontesa, okrenuv se, da joj ne vidi smijeh. „Idem u Laa.“

I ode, slušajuć za sobom Perlottijev grohot. Zaustavi se na dnu dvorane, na vratima, kroz koja se ide do širokih stepenica prvog poda.

„Napokon“, reče ona. „U kakvom je stanju?“

„Žalosnom“, odgovori muški glas.

„Kakve mi novosti nosiš?... Sva se ñegova bolest sastoji u tom, što jede i spava, što provodi vrijeme u čitañu i svirañu. Biće bolest; ne kaŕem, da nije... Ali i on joj daje previše vaŕnosti. Liječnik veli, da ga treba rastresti. Što se ima činiti s onom ñegovom vječnom zlovoljom. Da ti znaš, dragi moj, koliko ja imam voļe, da rastresem druge!... Da znaš, koliko se sama dosađujem i trudim, da se toga prođem!“

„Dosađuješ se, tetko?...“

Kontesa umukne za čas i ugrize se za usne, da priguši jecañe.

„Nije ništa, ne“, odgovori. Treptañe trepavica nad sijevajućim očima odavaše silnu ñezinu nervoznost. „Je li, da ne ćeš otić odmah s ovakim vremenom? Hajde mi malo pozabavi ono gospoda.“

Ona se popne uz stepenice, a on ude u dvoranu. Gospode, nasitiv se prizora oluje, vratiše se na nasloñaće, koji su međašili praznim stolicama, među zapadnim vratima i bilardom. Baronesa Jelena prošeta se naokolo, te kad prođe mimo nađošloga, reče mu ispod glasa:

„Hvala ti, Daniele, što si činio ujaku toliko društva.“

Cortis joj stisnu ruku, bez riječi. Jelena ga pogleda, sva prepadena. „Što je?“

„Vaŕna stvar“, glasio je ñegov odgovor.

„Evo našeg kandidata“, klikne barun. „Ova bi vrijedna gospoda ŕeļela znati, da li ćete lajat u Tunisi i gristi ministre.“

Barun, svojim velikim stasom, plavom bradom i gromkim glasom izgledao je stari normanski pustahija.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

„Kakav Tunisi?! Nije nama tó stalo“, reče gospodar Keko Zirisèla, rodoľub, kojemu nije bilo na daleko ravna. „Ma, nijesmo mi ovdje u Siciliji.“

„Živjela Italija!“ odgovori senator. „Činite, kako hoćete.“
I udali se.

„Neka ide, neka ide ono trubletine“, šapnu dr. Grigiolo. „Gospodine Cortis, ovi Vam prijatelji našeg odsjeka žele nešto kazat.“

Daniele Cortis se približi prijateljima, koji su, stojeći u smjernoj pozi i stalni na svom mjestu, nespretno sakrivali uvjerenje o svojoj premoći. Ledima okrenutim prama vratima gledahu elegantnu visoku osobu, nastrana izgleda, ali plemenita, puna dostojanstva i vojničke odlučnosti; dva plava oka, inteligentna i žarka.

„Ništa...“ počeo dr. Picuti, koji je tako uvijek započimao svoje znamenitije besjede. „Ovdje smo svi uvjereni, ali kako znate, punim se pravom prozbora koju i s prijateljima drugog odsjeka; na primjer ja i moj kum ovdje Zirisèla...“

„Tako je,“ podbadao je Zirisèla govornika.

„Tim, velu ja, što mi dva i neki drugi iz ovog mjesta često, punim pravom idemo u druge odsjeke, i kako od svih strana čujemo istu muziku, da ste Vi malo poznat — što ćete, neznalice! — da se ne zna, kako sudite o ovom i onom, tako se, punim pravom, među nama porodila želja, e bi ste, bilo besjedom, bilo štampom... ne znam, da li se izrazujem dobro...“

„Ja hoću program“, reče opreznim glasom barun gospođama u drugom krilu sobe. „Imaju pravo. Kad se vidjelo kandidata pez programa? Isto kô i kuća bez pročelja.“

„Boje i tako, nego toliko pročelâ bez kuća, nego toliko programa bez čeladeta“, živo se uplete negova žena.

„Je li istina, Jelena,“ upita ju kontesa Sofija, „da se Vaš rodak zove Daniele Volveno?“

„Jest“, potvrdi Jelena, suho.

„Kakva su to vražja imena!“ poviče senator.

„Nije to naše mletačko“, odgovori gospoda Perlotti, lutito tresnuv lepezetom o koljeno. „Gospodin je Cortis Friulanac.“

„Ma, što mislite, da ja ne znam? A što su Friuli? Nije li to mletačko? Kakva je ta vaša geografija!“

Gospoda se ugrize za usne. „Oprostite, ali...“

U zgodno vrijeme dode tad nezinom mužu dobra misao, da potrči do prozora i da pritisne nos na staklo. „Za boga! gledajte, gledajte! Nije li ono Malcanton?“

Štit od dažda se približavao iduć mimo jele, pun vode. Svi potrkuše, da vide. Samo ostaše senator i žena mu na mjestu.

„Jest! Tako mi! on je... konteso. Malcanton je došđ.“

„Ah“, zavapi kontesa Tarkvinija, koja je opet ulazila u dvoranu, „bijah ga posve zaboravila“. Bješe ga poslala nekoliko ura prije s nekoliko naručaba. „Posve ga jadnika bijah zaboravila. Kakav je, za ljubav božju! Utopleni miš.“ Otvori vrata, te samo glavom proviriv, reče lupkim načinom: „Brzo, unutra, brzo.“

Malcanton ude; strese se kô kudroña, držeć štit od dažda u ispruženoj ruci, dok je kontesa lamala rukama: „O bože moj, jadnika! U kakvoj sam mucii bila! Upropastili ste se, jadni čovječe. Brzo, brzo punč!“

„Sve sam učinio, konteso, sve!“ ponavljao je iste riječi kudroña. „Sve sam učinio: i govorio s gospodarom Momi i s gospogjom Katinom i dogovorio se s doktorom i pogodio muziku i telegrafao za umjetne vatre.“

„I ukreao vodu“, zagrmii barun, sjedeći ostraga na bilardu, visećim nogama. Svi se nasmijaše. Samo je Malcanton otvorenih usta gledao baruna.

„Hvala vam, velika vam hvala!... A sada gori?“ zaintači kontesa, gušeći smijeh u prsima. „Jeleno, ideš li gori u strica? Molim te, ponesi mu uz put ovaj punč.“

„A što se tiče pak“, nastavi Malcanton, „pisaću i glede one knjižice *Laven-tennisa* za znat, kako se izgovara.“

„*Laan-tennis*“, reče kontesa Perlotti.

„*Loon, loon*“ riknu barun.

„Bilo *laan*, bilo *loon*, ja izgovaram *laven*“, odvrati Malcanton. „U ostalom, čućemo.“

Kontesa je Tarkvinija bila prva u pokrajini uvela igru *lawn tennisa*. Ali ga niko nije znao upotrijebiti, nit su bili složni, kako se izgovara, no u toliko je u vili Carrè bio *lawn-tennis*. I u *Caffè d' Italia*, u gradu, raspravljalo se i govorilo o *laan* i *laon*.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

„U toliko dopustite“, zaključí Malcanton i uputi se za baronesom, dok je senator govorio osobitim tonom:

„Dakle, zamašne stvari, konteso. Kolosalni sv. Petar, onaj od 81.“

„I odveć“ šapne Malcanton baronesi, s kojom se na silu htio faniłarno razgovarati, kao da je još negdašna curica. „Misliš, Jeleno, da ovako kupaće...“

Mlada se gospoda, bez obzira na ű, popne uz stepenice, zaboravi punč i ude u veliku praznu dvoranu na drugom podu, punu svijetla. Čula je glas senatora i popova iz prizemlja. Slušaaše kišu, kako bez prestanka jednako lijevaše, kako da joj potvrđivaše one dvije nejasne riječi: *važna stvar*. Polako prode dvoranom, gledajući vrata od sobe, gdje je Daniele bio toliko ostao.

Važna stvar!

Približi se ulazu i lagano zakuca dva puta. Čuo se jak glas iznutra: — „Naprijed!“

(*nastaviće se*)

BIJEŠKE.

Izašlo je novo kolo kńiga Srpske Kńiževne Zadruge u Beogradu: 1. Putovaće po Srbiji od Joakima Vujića, druga kńiga. — 2. Dramatski spisi J. St. Popovića, kńiga prva. — 3. Pripovijetke Đure Jakšića, prva kńiga. — 4. Uskok, pripovijetka, napisao S. Matavul. — 5. Stari dani, pripovijetke i slike, Borisava Stankovića. — 6. Taras Bulba, pripovijetka, napisao Nikola V. Gogol, preveo s ruskog Milovan Đ. Glišić. — 7. Postanak i razvitak naroda napisao Valter Beđhot, preveo Dr. Drag. T. Mijušković.

*

Naš zemļak, poznati slikar, Vlaho Bukovac doživio je ovijeh dana u Beču potpun uspjeh sa svojom izložbom slika, priredenoj u umjetničkom salonu Artin u Beču. Izložba je otvorena početkom ovoga mjeseca a trajaće do polovine aprila. Izložena je 41 slika, i to: Dokolica; Ikarus (Diptychon); Ago Bukovac, portret; Pausa na modelu; Siesta; Česar Frańo Josip I., studija po naravi 1896; Srećan časak; Trg u Dubrovniku; Posljedni sunčani zrak; Letna pripeka; Poslije kupaća; U maju mjesecu; Kraljica Draga; Kral Aleksandar; Na terasi;

Prije kupaña; Na prozoru; Mandalaena; Moj otac; Dante u paklu; Dante u čistilištu; Dante na nebu; Gospoda Jelica Bukovac; Lotos; Ivan u pustiñi Kñjiga slikã; Roman; Nacrt zavjese zagrebačkoga pozorišta; Studija glave; U predsoblju; i još nekoliko portreta.

Sabraćemo u malo riječi sud bečke štampe o našem umjetniku. Ona veli o Bukoveu: da zauzima u prvom redu među austrijskijem slikarima vrlo časno mjesto; da se ne radi o promicaju talenta, koji teži na više, nego o zasluženom priznañu jednoga putnoga majstora; da je mnogostran, da je ñegova izložba postigla kod prijatelja umjetnosti mnogo uspjeha i da je od sada naš umjetnik u Beču vrlo dobro viđen; da je zanimiv umjetnik vlastite fiziognomije, koji ne stupa udobnijem putem svagdašñosti i da se nikad ne prepušta jednoj izvjesnoj manijeri. Osobito mu hvale portrete, diptychon Ikarus i triptychon Dante. Kritičar „Neue Freie Presse“ veli, da je Bukovac sabrao najveću umjetničku sposobnost u slikama, koji prikazuju Danta u paklu, čistilištu i na nebu.

Između raznijeh visokijeh ličnosti posjetio je izložbu N. Č. i Kr. Visost Nadvojvoda Salvator.

*

U beogradskom Narodnom Pozorištu prikazan je ovijeh dana dva puta „Allons enfants“ Iva kneza Vojnovića s velikijem uspjehom. „Allons enfants“ je prvi komad trilogije, kojemu slijede *Suton* i *Na taraci*.

»Pad Dubrovnika i sudbina ñegovih potomaka, piše beogradsko „Kolo“, grada je Vojnovićevoj trilogiji. „Allons enfants!“... posledñi su trenuci Dubrovnika, Dubrovnika u agoniji. Još bi neki čvršći, žilaviji dijelovi htjeli da se otmu iz zagrlaja smrti, ali uzalud. Uzalud se trudi Orsat Veliki da sa svojim drugovima nagovori Senat, da preinači odluku i da se Marmon ne pusti u grad, jer još ima vremena; treba se samo složiti s pučanima i pričekati pomoć Rusa, vladike s Cetiña, iz Sarajeva, i Carigrada. Orsatova je tragika što u svom gradu htjede biti velik kad je Dubrovnik bio mali. Sa životom propale dubrovačke aristokracije poslije pada Dubrovnika, ñihovim uspomenama na staru slavu, na nekadañi sjaj i bogatstvo, sa ñihovim aristokratskim ponosom koji ih osuđuje na smrt, upoznaje nas drugi dio trilogije *Suton*, ranije prikazivan u Nar. Pozorištu u Beogradu. Treći dio trilogije događa se 1900. god. U ñemu su junaci posledñi izdanci dubrovačke gospoštine. Ima ih koji provode vijek u starim tradicijama nestrplivo očekujući smrt, a drugi se odadoše modernim uživañima: oboje osuđeni na propast.«

*

U Ociću, u Crnoj Gori, umro je bivši dabro-bosanski mitropolit Sava Kosanović u 65-oj godini života. Ovom tužnom prilikom cijelo Srpstvo iskazalo je veliko saučešće, što dokazuje koliko je ugledni pokojnik bio čašćen i cijeñen. Pokojni mitropolit Sava radio je i na kniževnom polu. Bio je saradnik i „Slovincu“. Bio je počasni član Srpske Kraljevske Akademije, član Matice Srpske i t. d. Kao što doznajemo, pokojnik je zavještao cijelo svoje imanje srpskijem školama u Bosni i Hercegovini, koje je i za života pomagao. —

Prošlijeħ dana umro je Simo Tomić, docenat Velike Škole u Beogradu i jedan od najvrijednijih radnika današnje srpske generacije.

Češki publicista i kniževnik Josif Holeček navršio je 27. pr. mj. pedeset godina života i dvadeset i pet godina kniževnoga i publicističkoga rada. Toga dana pozdravio je Holečkeka srpski narod sjećajući se zahvalno svijeh onijeh veza, kojijem je rad ñegov spojio srpski i češki javni život.

*

„Alfred Jensen — piše „Srpski Kniževni Glasnik“ — ne prestaje se interesovati za naše krajeve i sjećati ih se. Tako je publikovao jednu sveščicu „Soneta sa Adrije.“ (Stokholm, 1902) u kojoj su opjevani motivi iz Italije, Dalmacije i Dubrovnika, Boke Kotorske i Crne Gore. Soneta ima devet, od kojih se naročito odlikuju lijepim poetskim opisima i živopisnim mjestima, ili finim i gracioznim poetskim idejama ovi: „Svinks u Spletu (aluzije na srpsko-hrvatski spor); „Madonna dello scalpello“ (opis jednog poznatog, čarobno lijepog ostrva u Boci Kotorskoj i motivi o ñemu); „S Lovćena“; soneti o manastiru sv. Jakova i manastiru dominikanskom u Dubrovniku, i dr. Poslije preveo je „Ksantu“, prvo djelo g. I. Vojnovića, poznatog pisca „Sutona“ i „Ekvinocija“, koje je Jensen takode preveo i o ñima pisao. („Ekvinocij“ je primljen od uprave stokholmskog dramskog pozorišta i biće u skoro predstavljan). Zatim je u jednom kniževnom društvu u Stokholmu držao predavañe o „Ribañu“ P. Hektorovića. Najposlije je u „Gotemburškim trgovačkim i pomorskim novinama“ napisao jedan kratak članak o Avdu Karabegoviću.“

*

Dr. Branislav Petronijević, profesor Velike Škole u Beogradu, štampao je svoje oveće djelo: Istorija novije filosofije, prvi dio, od Renesansa do Kanta.

— Čupićeva Zadužbina u Beogradu izdaće o svom trošku narodnu epopeju o Boju na Kosovu, koju je spjevao Sr. J. Stojković i nazvao je: Lazarićom ili bojem na Kosovu. Ona je podijeljena u četiri dijela i 20 pjesama, sa 6950 stihova. Kniiga će biti gotova krajem ovoga mjeseca.